

Register

Avd. Sida.

8.	1.	Rättegången ang. Otto Nilsson från Stridsmölla.
	2.	Minnen ur Sveriges nya historia.
	3.	En samling skrivelser utgivna av Martin Weibull.
	4.	Ang. Lantvärnets uppsättande.
	5.	Alfred Kämpe; Svenska allmogens frihetsstrider.
	6.	Berättelser om upploppet i Hel

1812 den 2 maji

§. 20

afl Mölnaren Otto Nilsson från Wismarlöf Son Nils Ottosson företrädde och inlämnade konungens Respective Befallningshafwande den 20 sistl. Martz meddelte Replution, hwarmedelst, uppå. Nils Ottosson och dess moder Bengta Anders dotter Skrifteligen gjorda anhallan, att, som bemälte Otto Nilsson, hvilken under sistl år i orten timade oroliga upträden, å Klågerups Sätessgård blandt de där församlade uproriska blifwit döds skjuten, på intet sätt deltagit uti dessas afskyvärda brott, utan warit twungen att qwarblifwa, sedan han i något lofligt ärende till samma gård ankommit. - Sökandena alltså måtte tillåtas låta up- taga och ärliga begrafwa bemälte Otto Nilssons döda kropp, h^{ken} efter krono Betjäningens förordnande och wid saknad uplysning, om anledningen till Otto Nilssons wistande å Klågerup, Blifwit på träsket afsides nedgrafd, konungens Befallningshafwande föwist Bengta Andersdotter och Nils Ottosson till behörig domstol, för att få denna deras anhållan pröfwad och afgjord.

Utdrag ur Hyby död och begrafnings bok 1790-1859.

Den 15 Junü 1811 om morgonen blefvo nedanskrefna personer dödsdjutne vid Klågerup i ett uppror, som en förvillad allmoge anstält i afsigt att hindra upprättande af en af Rikssens ständer beiljad och af konungen anbefald förstärkningsarme, hvilket uppror ej kunde dämpas genom alfvarsamma föreställningar, utan genom krigsfolkets åtgärd blefvo de olyckligt förvillade och från Socknar samlade återförda till årkänsla af sina medborgerliga pligter. Öfver hela Malmöhus län var detta uppror allmänt bland folkhopen: hvilket på flera ställen genom krigsmakten blef dempat. Allt är nu åter stilla och lungt och en alfvarsam undersökning förehafves till utrönande af upphofsmännens hör till. En särskilt berättelse härom skall af församlingens pastor uppsättas och som vid kyrkan kan förvaras.

13	frälseåboen Nils Larsson från Vinningetorp 52 år	gammal
14	Drängen Jöns Månsson från Winninge 30 år	gammal
15	Skomakaregesällen Fagerberg på Grönljung 24 år "	
16	Drängen Håkan Bengtsson från Winninge 38 år	gammal
17	Husmannen Lars Sörensson från Österledshusen 52 år	gammal
18	Husmannen Ola Sonesson från Prästholmen 50 år	gammal
19	Mölnaren och Rusthållaren	
	Otto Nilsson vid Stridsmölla 43 år	gammal
20	Husmannen Jacob Hansson från Hyby 49 år	gammal

Alla dessa personer blefvo enligt Konungens-höga Befallningshafvandes order afsides begrafne.

Utom Otto Nilsson som genom undersökning befans mindre brottslig.

Tillfölje af Bara Härads Rätts utslag under den 2. Maj 1812 blef Mölnaren och fördelningshemmans Åboen

Otto Nilsson från Stridsmölla som vid upprorets dämpande den 15 Junü förlidet år blef dödsdjuten på Klågerup ärligen och på vanligt sätt begrafven den 29 Maj 1812.

I anledning av anmärkningen i Hyby död och begravningsbok om Möllaren Otto Nilssons uppgrävning ur massgraven, och till en hederligare begravning befogad, redovisar här utdrag ur Bara Härads Tingsprotokoll den 2 maj 1812 §20. och utslag den 8 maj 1812 § 51.

afl. Mölnaren Otto Nilssons från Wismarlöf son Nils Ottosson företrädde och inlämnade Konungens Respective Befallningshafvande den 20 sistliden Replution hvarmedelst uppå Nils Ottosson och dess moder Bengta Andersdotter Skrifteligen gjorda anhållan, att sen bemälte Otto Nilsson under de sistlidne åhr i orten timade oroliga uppträdande å Klågerups sätesgård bland de där församlade upproriska blifvit döds skjuten på intet sätt deltagit uti dessas afskyvärda brott, utan varit twungen qwarblifwa.

Fadern hvar i något lofligt till nämnda gård ankommit. Sökande alltså måtte tillåtas låta upptaga och ärligen begafwa bemälte, Otto Nilssons döda kropp hvilken genom kronobetjäningens förordnande och vid saknad upplysning om anledningen till Otto Nilssons wistande å Klågerup blifvit på träsket afsides nedgåfd. Konungens Befallningshafwande förwist Bengta Andersdotter och Nils Ottosson till behörig Domstol för att denna deras anhållan få pröfwad och avgjord.

1812 den 2 maj. Till bewis om sannfärdigheten af sökandenas uppgift angående orsaken till Otto Nilssons wistande på Klågerup inlämnades ett så lydande Bevis. Litt A hwarförutan närwarande åboen Ola Hansson och husmannen Pehr Larsson från Wismarlöf på Nils Ottossons begjåran fingo företräda och efter aflagd wittnesed hwar för sig intyga att Otto Nilsson okunnig om de redan förelupna oroligheter om aftonen den 14 sistl. juni. Hemkommit från Skogsbyggden och då saknat sin son Nils Ottosson, som blifwit twungen af de upproriska att wara följaktig till Klågerup. Bestört öfwer denna händelse, begaf Otto Nilsson sig genast samma afton på vägen dit, för att uppsöka och åter hem beledsaga sin son hwarom, Ola Hansson och Pehr Larsson wid dess bortgång, af honom sjelf underrättades men wittnen talade icke sedan mera wid Otto Nilsson, hälst han påföljande dags mårgon bitida skall blifvit döds skjuten, angående Otto Nilssons

uppförande intygar wittnen dessutom, att han allmänt i orten varit känd för en stilla och beskedlig man. Utom det, att flera af Nämnden wittsordar Otto Nilssons goda wandel och stilla uppförande förekom ingenting vidare att anmärka, hwarföre Hds. Rtn. lofwade häraf medela utslag d. 8 dennes.

den 2 maj 1812 Litt A.

Wi undertecknade Byemän uti Wissmarlöfs by af Hyby socken lämna härmed till betyg, att Mölnaren och fördelningshemmans åboen Otto Nilsson i nämnda By som under dämpande af allmogens upproriska företag blef å Klågerups gård döds skjuten, var under detta upprorets utbrott rest till Göinge Härad att hämta furuplankor. Hemkommen derifrån den 14 juni förlidit år, blef han af sin hustru underrättad det den församlade oroliga allmogen redan genomvandrat Wissmarlöfs by, med hotelser att uppbränna och förstöra enhvar, som ej förenade sig med dem på Klågerups gård, der uppteckning och upprop ske skulle. Icke i det ringaste uppsåt att delta i något oroligt företag utan för att dels efterse om dess son råkat i de upproriske Böndernas snara, samt i sligt fall honom återbegära, och dels söka bereda sig någon säkerhet till hus och hem, fann Otto Nilsson sig nödsakad gå till Klågerup der han af den församlade illasinnade menigheten blef under strängaste hotelser twungen qvarblifva, samt under tumultet döds skjuten hwilket om så fordras skulle, med liflig Ed bestyrkas.

Wissmarlöf den 23 januari 1812.

Ola Hansson Anders Jönsson Christer KN Nilsson

Att förenämnda för trovärdighet kända personer i min närvaro egenhändigt underskrifvit detta betyg som de i öfrigt till hela sitt innehåll är kändt, intygas på begäran.

ut Supra

And. Eriksson

Pastor loci

1812 den 8 maj

§ 51. Öfwer drängen Nils Ottossons ansökan, anmärkt under § 20. framentill i domboken, afsades efter öfverläggning detta

Utslag

Då Kgs Resp Bef^s hfe i länet genom Resl. den 20 Martü detta åhr, ansett sig att äga anledning att till Wederbörande domstols pröfning öfwerlemnna, huruwida döda kroppen efter Möllnaren Otto Nilsson i Wissmarlöf, som under tumultet å Klågerups gård sistl. Sommar, vid där församlade upproriske allmogens förskingring, blifwit till döds skjuten, må åter upptagas och ärligen begrafwas finner Härads Rätten intet hinder möta för denna frågas afgörande: och allden stund med 2^{ne} edeligen hörde wittnen, blifwit styrkt, att Otto Nilsson, under upprorets början och fortsättning, warit på aflägsen ort bortrest och först vid hemkomsten om aftonen den 14 junü förledet år eller dagen förrän det, medelst lagliga maktens biträde, å förenämnde gård stillades, där om fått underrättelse, hwilken omständighet, sammanlagd dermed, att Otto Nilsson före sin afgång till Klågerup berörda afton, såsom orsak uppgifwit sin sons eftersökande som den oroliga folkhopens twungit, att vara följsaktigt, nogsamt innefatta fullt bevis, att han icke i någon ond afsigt sig dit begifwit. För den skull och enär båda wittnen samt flera af nämnden intygat Otto Nilsson i lifstiden förda stilla och beskedliga wandel, pröwa hds Rätten, på dessa grunder skäligen antaga, att afl. Möllnaren Otto Nilsson oskyldigt blifvit inblandad bland den brottliga menigheten, samt derunder af misstag till döds skjuten: hvadan dess Arfwingar tillåtas, att hans döda kropp från Klågerup afhämta och ärligen, ehuru i stillhet af wederbörande Prästerskap i den församling där Otto Nilsson bodt, låta begrafwa.

Minnen ur
SVERIGES nyare historia
Samlade af
B. von SCHINKEL
Öfverste, f.d. Adjutant hos Konung Carl XIV Johan,
Författade och utgifne af
C.W. Bergman
Stockholm 1855

- - - - I denna upphettning visste bondhopen icke mera hvad den gjorde eller ville. Hatet mot "herrarne" gaf sig luft, och i förtroende till sin styrka fattade den menige hopen det beslut, att plundra och uppbränna så många herregårdar som kunde åtkommas. Detta blef förekommet derigenom, att en af anförarne (antingen en handelsbokhållare från Malmö eller en Skräddare) föreslog, att hellre än att uppbränna egendomarne, borde man dela dem, hvarvid han förbehöll sig grefve Thotts Skabersjö. Detta kommunistiska förslag antogs med jubel, och den förvillade hopen väntade för att skrida till dess genomförande endast ankomsten af de förstärkningar hvilka blifvit uppbådade genom budkaflar ända från Småland, - - - - -

§

LÄSNING FÖR SVENSKA FOLKET
Utgiven av
SÄLLSKAPET FÖR NYTTIGA KUNSKAPERS SPRIDANDE
av
Lennart Ribbing
1919

- - - - Men vid ovan nämnda tillfälle måtte Toll ha tappat huvudet; han reste till Bäckaskog "i affärer", som han föregav och stannade där, tills allt var över. Att toll icke tyckte om sådana folkrörelser som dessa må honom ej förtänkas, men då saken såg så allvarsam ut, borde en generalbefälhavare icke ha saknats på sin post. Här var verkligen fara för handen: en bokhållare från Malmö hade upphöjt sig till böndernas ledare och ledde dem verkligen till ytterligheter. Han föreslog, att adelsgodsen i landskapet skulle utdelas bland de upproriska. Själv förbehöll han sig det ståtliga Skabersjö. Förslaget mottogs med jubel, och budkavle sändes omkring ända inom smålandsgränsen för att uppbåda folk. - - - - -

Allmän Kungörelse.

Höglofl. Kongl. Krigs-Collegium har, jemte skrifwelse den 26 sistledne Julii, hitsändt modeller, at tjena till efterrättelse wid beklädnadens anskaffande för de Soldater, som komma. at uppsättas af de i Skåne med Extra Roterung belagde hemman och lägenheter, bestående uti hatt med prydnader af hattband, ståndare och träns, halsduk, jacka, byror, stibletter, skor och escerpe hwilka modeller härstädes, alla söcknedagar, kan få beses. Malmö Lands Contor den 5 Augusti 1811.

På Landshöfdinge Embetets wägnar,

P.L. Cronsioe

J.N. Hoffman

Allmän Kungörelse.

Den inrättning som på flera ställen här i Skåne tillkommit att Drängarne i Byelag eller där flere Hemman äro när belägne, inom sig stiffta Samfund, är icke grundat i någon Lag, utan en skadelig osed, ty Drängarne ehwad de äro hemma hos Föräldrar eller tjenande, hafwa ingen öfwerläggningsrätt sins emellan, utan hwar står under sin Husbondes lydnad. Desse sjelfswådige tilltagsenheter hafwa gådt till den ytterlighet, att de inom sig walt Aldermän, eller Förmän eller Hufwudmän såsom de i hwarje Län olika benämnas. Denna Styresman har efter sitt godtycke sammankalla Drängelaget på åtskillige sätt; på de mästa ställen har det skjedd med horn eller Lurar, men på en del äro äfwen Trummor eller Skallemeijer nyttjade

Då alla olagliga folksamlingar skola förhindras, och en ryslig ärfarenhet nyligen wisat till hwad påföljder och brott de kunna föra, så har till befrämjande af ordning och skick samt i kraft af den magt och Myndighet Konungen mig i Nåder uppdragit, jag härigenom skolat förbjuda all samling af Drängar i Byalag från denna dag och framgent, och det wid ett wite af Åtta R:dlr 16 sk Banco, hwartill så wäl den som kallar, som hwar och en hwilken sig derwid infinnet skola wara förfallne.

Wid lika Wite stadgas, att de som hafwa i sin Wård de Horn, Lurar Trummor eller hwad det wara må som nyttjas till samlingstecken skola genast eller sednast inom Åtta dagar efter denna kungörelses uppläsande från Prädikstolen dem aflämna till Krono-Fierdingdmannen i hwarje Sochnen hwilken dem sedan till Krono-Länsmannen insänder. Till ett lika wite skall den wara förfallen, som i de nu förbudne Samlings instrumenters ställen anskaffar eller nyttjar andra.

De Dränge Aldermän eller Förmän eller hwad benämning de hafwa som nu finnas äro med denna dag afsatte; om någon woro nog förmäten att fortfara i eller framdeles åtaga sig ett så olagligt yrke, så skall den till ett wite af Sexton R:dlr 32Sk Banco wara förfallen.

Alla förenämde wites böter tillfalla hälften Angifwaren och andra hälften Sochnens fattige.

Det wördige Prästerskapet anmodas att wara sone Skriftebarn för öfwerträdelse af hwad nu stadgat är, att förmana dem till lydnad och hörsamhet, och att förehålla alla tjenstehjon att de ingalunda så anse sig kunna utgjöra ett särskilt samfund som får eller må öfwerlägga eller besluta; och jag förväntar af Wördige Prästerskapets nit för ordning, att om de ärfara någon afwikelse från hwad ofwan stadgad är, hwilket icke kan undgå deras kundskap, då på tjenligt sätt fått Konungens Befallningshafwande derom underrätta.

All Krono.Betjening och wederbörande Landsfiscaler åligger det, att med uppmärksamhet forska om någon öfwerträder hwad här ofwan förordnat är, och den brottslige till Laga answar ställa.

Beckaskog den 19 October 1811

J. C. T O L L .

Fältmarskalk och General Befälhafware i Skåne.

O.Rönström

Allmän Kungörelse.

Som de, tillförne för Nattmäns och Huddragares arbeten i Länet, utfärdade Taror, numera ej äro lämplige till närwarande tid, och, enligt hwad anmält blifwit, de personer, som dertill äro antagne, dels efter godtycko, skola företagit sig, att uppstegra deras arfwoden, dels ock äro djerfwe nog, att wägra en skyndsam inställelse, då deras tjenst påfordras: så har jag i likhet med hwad i någre Städer inom Länet är bewiljadt, ansett nödigt att stadga följande Tara:

För en Sjelfspillings afförande och nedgräfwande i Galgbacken	2 R:dlr.	
För en döds häst bortförande, huddragning och nedgräfwande	1 R:dlr	
Då två personer ärfordras i dessa twenne fall, wid arbetet,		12 sk
betalas särskildt, i jemförelse med ett dagswerke		32 sk
Då hästen blott huddrages och nedgräfwes		8 sk
För Hund eller Katt		

Wederbörande Nattmän förbjudas, wid tre R:dlr 16 sk. wite, ej allenast, att, emot ägarens wilja tillegna sig huden å Kreaturet, utan äfwen, att öfwerskrida den Tara, hwilken de städse böra medhafwa, då de till något arbete kallas; och hwarwid dem åligger, att med skyndsamhet och tjenstagtighet tillhandagå, derest de wilja undwika, att till Cantzlie förhör inställas, samt med Böter eller motswarande häfte, deras berörde förseelse umgälla.

Malmö Landz- Cantzlie den 4 November 1812.

V I L H : A F K L I N T E B E R G

J.N. Hoffman

En samling skrivelser utgivna för
De skånska landskapens historiska
och arkeologi förrening av

Martin Weibull

I. 1874.

I Ystadstrakten inom Ljunits, Herrestads, Wemmenhögs och Färs härader begynte äfven missnöjet och oroligheterna tidigt att yppa sig. Landshöfding Rosen hade ursatt ett möte för socknarnes deputerade att hållas redan d. 4 Juni i Ystad, men när t. ex. sockenstämma d. 23 maj hölls i Söfde församling, vägrade till prestens bestörtning socknemännen att utse några deputerade alls, inga föreställningar kunde rubba detta beslut. På lika sätt aflopp det i Blentarp och kringliggande socknar alltifrån Brandstad och nedemot Ystad. Öfverallt hördes yttranden, att antingen skulle man ur huse gå ut eller ingen; lottning ville man ej underkasta sig. I stället för att sända deputerade till landshöfdingens möte i Ystad, beslöto äfven här de lottningskildige att i massa infinna sig.

På de Piperska godsen Krageholm, Högestad och Baldringe samlade sig samtliga drängar d. 26 maj och begärde ett samtal med godsherren angående förstärkningsmanskapets utgörande. Då han sökte öfvertyga dem om nödvändigheten att uppfylla förordningens föreskrift, svarade de redan, att om en skulle gå ut, ginge de alla, och att de från nu icke tänkte lyda någon slags befallning om arbete vid herregården. Uppträdet på Krageholm var det första af bullersam natur: flera gånger hördes rop "kom pågar, låt oss begynna här", och massan sökte intränga i de grefliga rummen; men till ytterligheter kom det dock icke.

Med anledning häraf utfärdade landshöfdingembetet d. 30 maj en allmän kungörelse, hvori det uti bevekliga ordalag varnade menigheten för lagstridiga handlingar och hotade med lagens straff: ett vite af 16 rdr 32 sk. b:co utsattes för den, som vägrade deltaga i val af sockendeputerade.

Angående de följande händelserna vid Ystad och inom Färs härad lemna följande bref från landshöfding Rosen till exc. Toll och en brefvexling mellan den senare och general-adjutanten friherre Platen på Lövestad upplysningar.

Bref från landshöfding Rosen till exc. Toll.

Malmö d. 30 maj 1811.

Eders Excellence.

Jag hade väl aldrig trott, att jag skulle behöfva taga min tillflykt till E. Exc. för att skydda mig i mitt län, men närlade rapporter lärar E. Exc. finna vara af den särdeles beskaffenhet, att de passera railleri. Jag gifver ut en skarp publication, som skall blifva upplöst i de häraderna pingstdagen, och hvilken jag förmodar skall göra slut på alltsammans, men som sådant intet är säkert, och jag, ehuru intet hatare af stora societeter, skulle finna mig mycket generad af kanske 1800 drängars besök vid mitt fredliga förehafvande i Ystad, har jag funnit bäst vara taga min tillflykt till E. Exc:s kraftiga argumenter. Osäker, hvad utväg E. Exc. behagade vidtaga, har jag tagit mig friheten bedja grefve Ridderstolpe i tysthet tillsäga compagniecheferna i Ystad att ej utsläppa hästarne, förr än jag erhöll E. Exc:s svar, helst det ej kan göra mera än en dags uppehåll, ty pingstaftonen reser jag till Marsvinsholm och kan således der få äran bekomma E. Exc:s svar. Ryktet säger, att E. Exc. i dessa dagar ärnade sig till Ystad; det vore mig en särdeles fägnad att der få äran råka E. Exc., ty eljest ser jag intet huru det skall ske, ty ifrån den 4 juni till den 18 juli har jag intet mera än 2 dagars frihet.

Ystad d. 4 juni 1811.

Jag tackar ödmjukast för E. Exc.s Gracieusa bref och assignation (anvisning) på den beväpnade magten. Jag kom till Marsvinsholm pingstafton och fick om pingstdagen genast den rapport, att min publication gjort en stark effect, att hjeltarne voro slagna, och att fullmäktige voro räddare för rikets än för drängarnas hot. I går eftermiddag for jag hit, och sedan jag låtit utgå den underrättelse i hopen, att jag sköt skarpt på dem, om de i massa försökte komma till staden, befallte jag länsmännen hvar i sitt district passa på, om några skulle komma, och ytterligare säga dem detsamma. Icke förty kommo en stor hoper drängar i förmiddags antågande. Jag anmodade ryttmästare Kellman att förhindra dem komma in i staden, hvarpå han lät patrullera rundt omkring, men blef ej litet surprene-rad, när han gaf mig tillkänna, att ryttmästare Platen, som han med någon styrka skickat dem tillmötes med tillsägelse, att de ej fick komma till staden, emedan jag blott kallat fullmäktige och hade nog göra med dem, funnit dem ganska nyktra och utlåtande sig, att de visst ej voro utgångna uti någon ond mening, utan blott för att af mig få veta, om de ej fick vara med, när om dem voterades. Platen svarade, att i dag vore ej fråga om någon votering, utan blott om propositioner, dem konungen gjorde hemmansägarne, hvarpå han steg af hästen och talte med dem samt besvarade deras dumma frågor så godt han kunde. Då detta var gjort, sade de helt tranquil: det är då väl bäst, att ta hvar till sitt, efter vi intet få tala med landshöfdingen, och derpå åtskildes de och gingo hvar på sitt håll. Således tror jag, att denna projecterade insurrection är slutad, och skall, då jag i morgon återkommer till Malmö, taga vidare imponerande mesurer. Jag dömmar det så mycket säkrare, som åboarne i Söfde och Olstorp, som refuse-rat votera, och öfver hvilka jag förordnat action och extra ting, i dag hade ej mindre än tre fullmäktige och på köpet medsläpat Eric Pipers inspector att tigga för sig, att jag ville återtaga mina ordres, men jag svarade dem, att jag redan rapporterat konungen min åt-

gärd, att jag numera ej disponerade öfver en sak lemnad i lagens hand, utan önskade blott, att de kunde finna skäl, som friade dem från det ansvar, dem pålåge att ej hafva åttlydt konungens befallningshafvandes ordres. I öfrigt har man bibringat dem en mängd villosatser, men jag hoppas, jag så småningom skall komma underfund med upphofsmännen. När jag blifver mindre öfverhopad af folk, skall jag hafva äran omständeligen utlåta mig om denna sak. Emellertid är jag desperat, att Hs Exc. Essens projecterade visite betagit mig den äran få råka E. Exc. och muntligen få försäkra om den vördnad, med hvilken jag framlefve etc.

Lund den 6 juni.

Eders Excellence.

Jag tackar ödmjukast för rådet om uppläsandet af budkafleförfattningen, det hade jag verkligen glömt; nu blifver den uppläst, så fort ske kan. jag hoppas på många ställen nästa söndag. Alla facta, som göra uppehåll eller hafva någon suite, skall jag visserligen beifra, men sådane, som blott varit bondesladder och, fast ej rätt, ingen skada åstadkommit, tror jag med den allmänna jäsning, som nu är i hela landet, är bäst förbigå, allenast saken går, ty knappast lärer hvad 10:de socken vara fri från något slags upptråde antingen vid valet eller emellan drängarne. Det olyckliga är den stora brådskan, som gör, att jag aldrig får tid vara på ett ställe mer än förrättningsdagen, så jag kan hinna tala med folk och forska ut saken. Om fredag eftermiddag reser jag likväl till Helsingborg och skall då taga mina mesurer, ty det förhåller sig alldeles riktigt, att i Luggude härad varit drängsamlingar lika som vid Ystad. Vid sammanträdet härstädes i dag var ingen dräng synlig, men ibland fullmäktige mycken skiljaktighet i fråga om värfningarne, dem hvar ock en utsatte inom sin socken.

Brefvexling mellan generaladjutanten friherre C.G. v. Platen och exc. Toll.

Platen:

E. Exc. må tro, att folket ikring Ystad är i en besatt jäsning öfver utskrifningen, och jag är öfvertygad om, att det är le tiers état, som i löndom blåser under, och som verkligen förlorar mäst vid utskrifningen, ty hela den skaran, som födt sig på krångel, kram, process och allmogens enfald, torde styrka antingen på lottnings eller som lösdrifvare. Klara bevis saknar jag väl ännu, men stödjer min sats på hvad rykten, som utspridas och som ej komma från allmogen, till exempel att kronan till sina behof af beklädning satt allt deras valmar i requisition, som finnes hos färgarne etc. - - - Det kan jag hafva äran försäkra, att här kokas något, som ej är godt, och som ej förbättrades med sättet att taga saken d. 4:de i Ystad. Allmogen, som nu tror sig hafva intimidierat, bör med allvarsamma steg desabuseras eller man kan vänta sig mycket. Jag finner en förbehållsamhet hos dem, jag nu talar med, som jag så mycket mindre tycker om, som den kommit på tre dagar. Tidens utdrägt med roteringen har gjort mera till detta missnöjet än man tror. Det uttydes på ett sätt, som ej är till possessionaternas fördel, näml. att detta förstärkningsmanskap skall gå i stället för dem, på det godsegarne måtte slippa. Men underligast är, att man hör dem tala om riksdags-händelser och beslut på ett alldeles förtydadt sätt. Allt detta kunna de ej hafva af sig sjelf.

Lövestad d. 13 juni kl. 10 aft.

Nu kom jag hem och fann full bondesamling i byn. De hade haft bud med 2 bondedrängar från Vansta torp, hvars namn jag än ej fått veta, att vid hotelse af lif och lemman infinna sig allt hvad drängar var om lördags förmiddag vid Rynge gård på därvarande hed. Jag gick genast i hopen och i vittnens närvaro läste lagen för dem, sedan presten uppläst förordningen om budkafle. Jag tror ej, att några härifrån komma, men

skindar att rapportera samt rider genast till Vanstad att inhemta vidare omständigheter samt utbeder mig order med samma express.

Lövestad d. 14 juni.

Platen:

Den 13 juni kl. mellan 2 och 3 eftermiddagen infunno sig drängarne Per Jepson och enkan Luus'son Nils, begge från Vanstadstorp i Lövestads by, och, då åldermannen var sjuk, förmåddes dess dräng Anders Persson tuta i byahornet och samla en del mannar och mäst alla drängar. Där skola de förkunnat, (att) alla drängar böra möta om lördags förmiddag på Rynge gårds ängar vid hotelse, att hela skaran annars skulle gå från by och med våld uttaga dem. Sockneskräddaren Knut i Lövestad har i synnerhet på samlingen talat för detta uppträdets nödvändighet. Kunskapen härom föranledde gårdagsrapporten, hvarpå E. Exc:s svar nu ankom kl. $\frac{1}{2}$ 2. Till åtlydnad af denna befallning har jag beordrat öfverstelöjtnanten Hallenborg med 2:dre majorens esquadron genast uppbryta och till vidare ordres samlas i Tranås. Ett corporalskap af lifesquadronen har ordres inställa sig här. På stället har jag redan ryttmästare och lieutenant Rosencratz med 8 man af min esquadron, som dock åtgår mest till brefordonancer, och lieutn. Ljung, kvartermästare Kohrtz med 1:sta corporalskapet samt hvad som fins i Weberöd, Hemmestorp och Hellestad är beordrat hit och till Vanstadstorp.

Major Rothlieb har ordres att samla hästar och folk af dess esquadron på rusthållen samt afbida vidare ordres.

Osäkerheten, hvarrest han kan behövas, orsakar, att han ännu ej är i rörelse.

Så fort jag samlat tillräcklig styrka, skall jag söka gripa de brottsligaste. Jäsningen är stor i hela trakten och osanningarne oräknelige. Jag vet ännu ej visst, om alla med godo kunna hållas hemma, men tvekar ännu. Jag sätter mig nu till häst att i militaisk skrud bjuda lydnad och tror det skall göra verkan.

Skrivelser nertecknade av
J.C. Toll i Ystad den
14 juni 1811 kl. 8 eft.

Jemte approbation (godkännande) af Herr Baron och Öfversten redan vidtagne åtgärder, får jag äfven den äran meddela de underrättelser om chouanerne, som sednast inlupit.

Ryttmästaren Kellman har hela natten förgäfves sökt de upproriske i nejderna af Ryssgård, där de i natt skulle vara församlade, Fru Hallenborg var fullkomligt säker och trodde sig med visshet veta, att Svaneholm icke heller vore infesteradt, (invaderat) emedan dess ägare, som rest från Ryssgård i går afton, lofvat henne att ofelbart underrätta, ifall han hos sig förmärkte samlingar. Tranquillåtervände Kellman, för att omkring Marsvinsholm på alla vägar patrouillera och derigenom skaffa säkra kunskaper om den hops företag, som man med säkerhet visste vara i rörelse. Kl. 6 i afton kom Baron Bennet från Svaneholm med Baron Makleans berättelse, att han vid hemkomsten i går afton funnit sin gård full af folk och af dem blifvit följt up i sina rum, där de med hotelser aftvingat Baron en skriftlig försäkran att sjelf skaffa förstärkningsmanskap samt sluteligen misshandlat en del af tjenstefolket och medtagit stalldrängar och laquayer, utom kammartjenaren, den de af godhet qvarlemnade. Sluteligen togo de Baronens fickur, aftvingade honom något penningar samt upbröto våldsammeligen skafferidörrarne samt samt röfvade och förstörde alt hvad der fans. Sednare på aftonen kom Öfverste Peyron och berättade, att han $\frac{1}{2}$ mil hitom Efverlöf mött Ryttmästare Kellman, som af bemälte öfverste fått den underrättelse, att vid Efverlöfs by voro ungefär 100 bönder församlade, förmodligen de samma som varit på Svaneholm, emedan de derifrån vändt om åt Malmösidan. Dessa har han ofelbart redan upphunnit. General Majoreren greve Mörner har jemte högsta befälet i och omkring Malmö, deruti innebegripna Månstorps och Haglösa eskvadroner, äfven fått befallning afsända på insur-

genternas spår ett detachment (truppstyrka) husarer, hvilka skola gå, tills de kunna communicera med Kellman. Halfva Cimbrishamns esqvadron inträffade i dag middag i Herrestad, och jag inväntar nu nattens utveckling, för att i suite (i följe) deraf göra ytterligare dispositioner. - - -

Efter alla sammanstämmande berättelser skall hufvudsamlingen vara i morgon bittida på Rynge gårds ägor.

En anordning på skarp ammunition följer, enligt hvilken Tit. låter i Christianstad uppå derom görande specificerad requisition afhämta sitt behof.

Lövestad den 15 juni 1811.

Platen:

Ed. Exc:s ordres af gårdagen hade jag den äran öppna i dag kl. 4 f.m. Sedan min senaste rapport har följande förefallit.

Som min obetydliga styrka af 8 man ej tillät någon offensive och kringliggande byars drängar i går på eftermiddagen ville aftåga till Rynge, så red jag med hos mig hafvande officerare och ordonancer omkring i byarne, beställde qvarter, mat och fourage för 50 man i hvarje med mycket stränga hotelser att fördubbla styrkan vid en enda drängs aftåg och lät på hvarje port skrifva inqvarteringen; detta hade den goda verkan, att lugnet återställdes utom här i Lövestad, där man förtärt för mycket brännvin för att vara tyst, och, ehuru jag trodde att min moraliska föreläsning bort tranqvilisera, så sågo vi kl. 9 om aftonen, under det vi åto, på en gång en flock drängar beväpnade med matsäckar och käppar aftåga.

Jag hade lofvat dem stryk. Alla löften äro heliga. Som ännu ingen förstärkning ankommit, detachades lieutenant Henric Rosencrantz med 2:ne man som avantgarde; corps de bataille utgjordes af ryttmästare Rosencrantz, cornett Toll och mig.

En fjerddels mil från byn vid Svensbro inhemtades fienden, som genast anfölls och med förmaning

att ej störta sina anhöriga i olyckan och onödigt uttröttande af sina ben, då man kunde få stryk på närmare håll, reds i kull och basades på bästa vis. Flera blefvo liggande. Matsäckar prydde fältet, och combatanterna följdes med tjenliga medel till sina hemvist, sedan somliga fallit i bäcken och andra i landsvägsgröpen.

Med flit ville vi för denna gång ej befatta oss med att göra fångar, efter vår styrka ej tillät deras bevakning. Denna correction har haft önskad verkan; allting är tyst och lydigt; deputerade hafva infunnit sig från Heinge, Veingetorps och Ryds byar, för att försäkra om vördnad för konungen och lydnad för dess bud.

Emellertid har min styrka nu under nattens mörker växt till 44 man. Öfverstlieutenant Hallenborg och andra majorens eskvadron inträffa i eftermiddag kl. 5 uti Tranås, hälften deraf får ordres att marchera till Vanstad, men som brefposten åter kom från Veberöd och Hellestad med berättelse, att begge dessa byar voro i insurrection, och lieutenant Ljung med därvarande carabinerer ännu saknas här, så har jag beordrat majoren Rothlieb att med Sallerups eskvadron genast uppbryta, taga kvarter i Hellestad och Veberöd, dämpa alla oroligheter, arrestera och till lagligt straff befordra hufvudmännen och degadera lieutenant Ljung med dess commendering, hvilket jag hoppas vinner E. Exc:s approbation, och som betänkeliga tidningar från den trakten inlöpa, afgå äfven ordres till resten af lifeskvadronen att sammanstöta i Andrarum och medtaga från Christianstad ödig ammunition.

I eftermiddag utskickar jag starka patruller, som polisera på vägarne till och emellan Röddinge och Söfdeborg, för att uppsnappa hvad flyktingar där möjligtvis kunna träffas; om de äro tillräckligt uppskrämde, har patrullen ordres att endast uppteckna deras namn och hemvist såsom förfallne till hvad som anbefalles; behöfves mera fruktan, skall den gifvas dem med tjenliga medel.

Ordres utber jag mig, hvart arrestanter säkrast kunna afföras, hvarefter jag därmed nu skall göra början; önskade dock att få en kronebetjent därvid

till biträde; jag tager mig friheten därtill proponera (föreslå) länsman Eckardt som den pålitligaste och bäst passande. Befallningsman Barfoth är ej att nyttja; han var så uppskrämd, att han ärnade förkläda sig för att kunna passera Vanstad och Röddinge.

Hela vår förlust i denna nattaffaire är 2 sabelklingor, min och lieutenant Rosencrantz. Kringliggande byar äro förständigade, att de äro under krigslydnad och aga, alla samlingar förbudne, åboarne gjorde ansvarige för sina drängar och åldermännen anbefallde att af militärbefälhafvaren på stället begära tillstånd, då deras oeconomi kräfver byhornets ljud; Här i byn är detta instrument under vårt förvar.

P.S. d. 15 kl. 2.

Nu kom lieutenant Ljungs rapport. Han är i Vanstadtorp med allt sitt folk. Det är mest förbi i Veberöd och Dalby. Deremot går nu budkafle åt Cimbris-hamnstrakten. Allt är i jäsning i Tunby 1) och Onslunda byar; i Smedstorp ville man ej gå. Hallenborg sölar och contramarcherar. Jag får ändra min operationsplan och skicka en stark patrull dit, ifall han behöfver degageras. Nu låter jag blåsa till häst; i morgon får jag vidare uppvakta skriftligen. Här ligger mera under än man trott. Var nådig underhåll säker communication genom posteringar med mig. Är Veberöd först säkert, vore jag Rothlieb närmare.

1) Härmed var ej så farligt som det lät. Så rapporterar sednare H. Rosencrantz, att när Tunbys och Listarums åboar och drängar efter budning sig emellan samlats på förstnämnda ställe, öfverenskommo de att gå till länsman Ripa i Spjutstorps mölla, för att förfråga sig hvad deras samling hade att betyda. När de kommo till länsmannen, sade han till dem: "Bed Gud bevara eder; gå genaste vägen hem igen!" Och derpå gingo alla mangrant hem hvar till sitt. -- Så drefs den okunniga allmogen af en blind oro; aldrig har väl i folk-rörelser funnits mindre planläggning än i dessa. När t. ex. en af de tumultuariska hopar, som omsider hejdades vid Klågerup, på vägen från Heckeberga till Björnstorp mötte rotekarlen Ekelund, och denne sade sig vara på väg till Börringe, beslöt skaran i stället följa honom dit. Den gjorde honom såsom anvärfd "melangtär" till sin general - skräddare var han annars. Ekelund lofvade föra deras talan hos grefve Beck-Friis på Börringe, sedan de med handslag lofvat att ej ohöfligt uppföra sig, utan anständigt anmäla hvad de

14 mars 1808 Landtvärnet upprättas

Alla svenska män mellan 18 - 25 år under fanorna

Att sedan rikets östra gräns redan blifvit af ryska magten fiendtligen angripen finne vi oss föränlåtne, att med all den styrka Vi möjligen kunna åstadkomma söka frelsa och freda riket, vele Vi fördenskull och på det Vi måge blifva i stånd att med tillräcklig magt möta Våre fiender, härmed uppmåna och befalla Hvarje ogift och med friska lemmar försedd yngling mellan 18 och 25 års ålder, af hvad stånd han vara må, som icke förut som soldat, båtsman, fördubbling och reserv sig låtit inskrifva, eller annars i Vår och rikets tjenst ingått, att hålla sig redo och färdig, att för fosterlandets frelsning till vapen gripa. Emedlertid antyde Vi härmed samtelige Våre befallningshafvande, att genast låta å behörige rullor uppteckna alla ynglingar af förenämnde beskaffenhet i hvarje socken och församling, såväl å landet som i städerna, och att deraf på det skynsamaste till Oss insända sammandrag, på det Vi, efter inhämtad kunskap om antalet i hvarje län, måge om deras bevärande och fördelning uti ordentliga landtvärnstroppar kunna föranstalta.

Stockholm slott den 14 mars 1808

Gustaf Adolf

Abraham Cronholm; Sveriges Politiska historia sid. 609.

Skånska Landtvärnet omkring 1808 utgjordes af 4 batallioner, fördelade i 13 compagnier, hwardera af 150 man eller inalles 1950 man.

Skånska Vargeringen, som sedan uppsattes, bestod af 2 batallioner, hwardera af 500 man.

Förstärkningsmanskabet i Malmöhus län bestod år 1812 af 20731 karlar; och då hvar tjugonde genom lottning beständes till wapenskyldighet, steg denna trupp till 1036 man.

Skånska hemman hade på grund af uråldrig frihet icke varit indelte till knektehåll före år 1811, då all i Sverige befintlig oroterad jord underkastades extrarotering. De två derpå följande åren öfwerenskoms, att extraroteringen skulle utbytas mot ständig rotering. Egare af ett mindre antal hemman önskade att bibehållas wid extra rotering. I följd deraf finnas i båda länen 120 43/96 extra rotar

Den 14 mars 1808 inlemnade danske ministern i Stockholm grefve Moltke, Danmarks krigsförklaring mot Sverige.

Krig äfven emot konungen

i Danmark

Att såsom konungen i Danmark, utan alla grundade skäl och anledningar, Oss och Vårt rike krig förklarar, hafve Vi alltså funnit Oss föränlåtne i råder förordna och påbjuda: att all skeppsfart, handel och postgång samt all annan brevexling, under hvad namn det vara må, ifrån och till alla uti Danmark och Norge samt alla derunder liggande landskaper, hamnar, städer och orter, skola vivid lifsstraff tillgörandes, ifrån denna dag alldeles upphöra. Det är fördenskull härmed Vår nådiga vilja och befallning: att denna anstalt behörigen och skyndesamast till allmän efterrättelse kungjord varder, utan jemväl hålla allvarsam hand öfver dess obrottsliga verkställighet.

Stockholm slott den 15 mars 1808

Gustaf Adolf

13 Mars 1809 Kung Gustaf IV Adolf avsatt.

Hertig Carl Riksföreståndare.

Prästerna protesterade mot den extra roteringen under motivering att roteringen av boställen var fel då dessa utgjorde en löneförmån.
Någon lottning av förstärkningsmanskabet skulle inte förekomma och värmplikten var förråande.

Den 5/7 -10

kom det slutliga förslaget om extra roteringen. Beträffande Skåne skulle varje rote utgöra 2 mantal beredningen hade föreslagit 1 1/4 mantal. Ändringen berodde på rädsla för att jordbruket skulle bli för hårt åderlåtit om man gick för hårt fram med roteringen.

Roteringen skulle ske sockensvis med landshövdingen som ordförande.
Inga ursäkter för att inte deltaga i arbetet skulle godtagas.
Arbetet med roteringen gick sakta och den 10/4 tillsatte regeringen en kommitté för att förbereda förstärkningsmanskabets utskrivning.

Kungörelsen började med att påpeka det rådande krigstillståndet med England som Napoleon förra året tvingat in Sverige i.
Det var ju ett skenkrig, men det hade ryktats att Englands flotta skulle gå mot Sverige. Med detta som bakgrund förklarades nu att en del av förstärkningsmanskabet skulle inkallas trots att extra roteringen inte var fullgjord.

Det försvar som Malmöhus län beräknades kunna ställa upp skulle bli:

K. Skånska Reg till häst	Indelta	1059
	Vargering	530
K. Eget värvade reg.		800
6 Skvadroner ur K. Mörners Husar reg.		450
2 Kompanier volontärer (till flottan)		100
1 datechement av K. Wendes Artillerireg.		27
	S:a	2966
Extra roteringen		1559
Förstärkningsmanskab		1036
	S:a	5561

håg för sjöväsendet, bör Förstärknings - manskapet införlifwas med de indelte eller roterade Båtsman - Compagnierne, och framför andra nyttjas til Skeppsbesättningar, Hwad Städerna angårwilje Wi efter granskning af serskilt förkommande omständigheter förordna, hwilka af dem skola utgöra Soldater eller Båtsmän.

För Förstärknings - manskapet låte Wi å Kronans bekostnad anskaffa hela Munderingen, af Kläder som Bewäring, hwarom Wi för den nu upfordrade styrkan redan låtit foga nödig anstalt.

7.0 Genom denna widdagne anstalt och sedan Förstärknings - manskapet blifwit upbådadt och utgått, förswinner, under Krig och så länge det warar, för Rust- och Rotehållare samt Båtsmanshåll så wäl af gamla som nya Roteringen, all skyldighet at recruterat, sedan de en gång wid Krigets utbrott aflemnar tjenstbarNummer - karl; äfwensom all Wagering och Fördubbling, utom på de orter, der den, efter serskilte nu gällande Författningar eller Öfwerenskomelser, som en stående Corps anses.

Förstärknings - manskapet kommer således at oförändradt blifwa bestående och med tjenstgöringen fortfara under påstående krig, men så snart kriget uphör, hemförlofwas detta manskap och återgår til sin hembygd samt uplöses. Det medför til hemorten sin beklädnad, då Wi, i mån af den tid den warit nyttjad, wilje i Nåder bestämma, antingen om den må af manskapet behållas eller til Kronans förråd emot någon lämpelig ersättning återlemnas; börande bewärings och rentygspersedlarne enligt wederbörandes anwising aflemnas. Skulle omständigheterna och gifna anledningar til Förstärknings - manskapets anskaffande så förändra sig, at manskapet ej warder upbådadt utan Rikets gränser kunna anses från fiendtligt anfall fredade och Wår derom då meddelande Nådiga befallning; men om efter wunnen fred, wissa af meranämnde manskap åstunda at antaga Soldat - lega, böra de, framför andra, dertil anses berättigade, i händelse af Rotehållares bifall och om de äro dugelige.

Ehuru Wi äre Öfvertygade, at Befälet inom Wår Armée och Wåre Flottor icke underlåter, at med den foglighet behandla Fäderneslandets Förswarare, som desses dyrbara kall det fordrar, låte Wi likwäl nu Nådige Ordres til wederbörande Befälhafware afgå, at noga waka deröfwer, at Soldaten på intet sätt förnärmas, då han sine skyldigheter uppfyller, och at, wid pröfwningen af bestraffningar den yttersta upmärksamhet anwändes, så at endast den werkeligen brottslige näpses och til straff befordras. Wi wilje äfwen i Nåder wara betenkte at låta öfwerse så wäl de nu gällande Krigs=Articlar, som öfriga Krigs Disciplinen rörande Stadgar och Författningar. För öfrigt, och då Wår Faderliga ömhet för alle Wåre trogne undersåtare gör Oss til en helig plikt, at förekomma förnyandet af de olyckor och det elände, som efterlemnade et så sorgligt minne af förre Landtwärnet, så hafwe Wi härmedelst på det kraftigaste welat försäkra Wåre älskade undersåtare, at det nya Förstärkningsmanskapet skal med huldhet och synnerlig wård omfattas, i händelse af skada eller sjukdom, med noggrannhet skötas, samt i alla afseende dela lika öde och sorgfälliga behandling, som Wår öfriga Krigsmagt. Wår Kärälskelige Herr Son, Hans Kongl. Höghet Kron=Prinsen, som i farans och nödens stund kommer at leda Rikets Krigsmagt til Fosterjordens förswar, skal i detta afseende widdaga de werksammaste anstalter. Det alle, som wederbör, hafwe sig hörsameligen at efterrätta. Til yttermera wisso hafwe Wi detta med Wårt Konungsliga Sigill bekräfta låtit. Stockholms Slott den 23 April 1811

Under Min Allernådigste Konungs och Herres sjukdom,

Efter Des förordnande

C A R L J O H A N .

(L. S.)

CARL med Guds nåde, Sweriges, Göthes och Wendes Arf-furste, hertig af Södermanland, tills vidare Sweriges Rikes föreståndare Etc. Etc. Etc. arfwinge til Norrige, Hertig til Schlefwig Hollstein Etc. Etc. Vår Ynnest och Nådiga benägenhet med Gud Alsmäktig, Troman och Tjenare

Aldrig har Swea Rike varit så nära branten af sin undergång, så djupt i olyckor nedsänkt. Omgifwit å alla sidor af mäktige Fiender, styckadt, utmattadt af krigets tyngder, härjadt af sjukdomar, hunger och brister, skulle det nu blifwa et rof för trenne starka fiendteliga härar, som redan trampade på Swea jord och hotade detta urgamla Rike med förstörelse och uplösning. Men den Gudomeliga Försynen wakade öfwer Vårt Fädernesland. Styrelsen ombyttes, och med Den tänkesätten från oupphörligt krigiska til fredliga, til omsorger, ägnade blott lugnet och Rikets räddning. De fiendteliga Härarna stannade i deras lopp och återtogade, Riket och Hufwudstaden räddades ifrån den näst ögonskenliga fara. Så synbarliga prof af den Alsmäktiges wård åfwer Swea Land, så utmärkta bewis af Hans wälsignelse til Våre omsorger för Fäderneslandets frelsning hafwa i Vårt hierta ingjutit den djupaste wörndnad, den lifligaste erkänsla. Och förwissade, at alle, som älska Fosterlandet. dela med Oss dessa Känslor, hafwe Wi ansett för en helig plogt, at inför den Aldrahögste i Dess helgedom offenteligen hembära lof och tacksamhetsoffer. Wi wele derföre härmed i Nåder hafwa anbefalt Eder, at låta nästa Söndag efter framkomsten häraf å Predikstolarne uti Eder i Nåder anförtrödde Stift upläsa så wäl detta Vårt Nådiga Bref, som den härhos bilagde Tacksägelse, hwarefter Psalmen N:o 305, Nu tackar Gud alt folk etc. afsjunges. Wi befalle Eder Gud Alsmäktig Nådeligen.

Stockholms Slott den 6 April 1809

C A R L

På hösten 1809 slöts freden mellan Sverige och Ryssland. Detta var för Sveriges del en mycket kostbar fred, som omfattade 21 artiklar där det nästan enbart var Sverige som blev den betalande. I Art. III ser vi att: Sverig lovar att biträda Continentalsystemet med de jemkningar som närmare skola utstakas vid den Underhandling mellan Sverige, Frankrike och Danmark kommer att öppnas, Hans Kongl Svenska Majt förbinder sig att genast befalla att Sveriges hamnar må för Storbritanniens såväl Krigs som handelsfartygs anlöpande vara tillslutna, Kongl. Majt förbehöll sig dock införsel av salt och kolonialvaror.

Detta fredsavtal godkändes av Carl XIII med följande Fredsfördrag til alla delar upriktigt, troligen och redeligen upfylla och fullborda.

Till yttermera wisso hafwa Wi med Egen Hand undertecknadit och med Vårt Stora Kongl. Insegel bekräftat låtit, som skedde uti Vår Residence-Stad Stockholm den Tredie dagen i October månad, Året efter Vår Herre och Frelsares Jesu Christi Börd det Et Tusende Åtta Hundrade och på det Nionde

C A R L.

(L.S.)

Lars v. Engeström

Freden med Danmark slöts den 10 December 1809 i Jönköping.

Den 6 Januarii 1810 afhandlades och slöts i Paris ett Fredsfördrag mellan Hans Maj:t Konungen af Sverige och Hans Maj:t Frammännens Kejsare, Konungen af Italien, samt Rhenförbundets Beskyddare, samt Medlare af Scheweisiska Confederationen.

I art. III i detta fördrag finner vi att: Hans Maj:t Konungen af Sverige antager helt och hållet samt i all sin widd, Continentalsystemet, förbinder sig til följte deraf, at för Engelska Handeln tillstänga Sina Hamnar, at ei i desamma tillåta införseln af någon Engelsk

Vi C A R L med Guds Nåde Sweriges, Göthes och Wendes Konung &c. &c. &c.
 Arfwinge til Norrige, Hertig til Schlesswig Hollstein, &c, &c,

Göre weterligt, at som Wi, för at fullkomligen häfwa det teifwelsmål, som blifwit yttradt om Wårt Rikes förhållande emot England samt för at ännu kraftigare befästa de band af wänskap och förtroende som Oss med Hans Maj:t Fransmännens Kejsare, Konungen af Italien, förena; äfwen som för at å Wår sida bidraga til det af Fasta Landets Magter gemensamt åsyftade föremål, afslutande af en allmän och skyndsam Fred, sett oss föranlåtne, at härmed förklara Krig åt det förenade Konungariket Stora Britannien och Irland...

Stockholms Slott den 17 November 1810.

C A R L

(L. S.)

J.A. Börtzell

Napoleon till Svenska Ministern i Paris, Frih. G. Lagerbjelke, den 26 Oktober

"Välj! Kanonskott emot Engelsmännen, som närmar sig Edra kuster och confiskation af alla deras köpmansvaror i Sverige, eller krig med Frankrike!

Öppet krig eller beständig wänskap, se der mitt sista ord, min sista förklaring! Farväl! Måtte jag kunna återse Eder under bättre förhållanden."

Den 13 november inlemnade Baron Alquier, Fransk Minister i Stockholm den märkvärdiga not, hvori han enständigt uppfodrar Konungen att förklara England krig, samt att bemäktiga sig alla Engelska skepp och lägga beslag på alla Engelska varor, hvarhelst de än befunno sig, och under ehvad flagg som helst de blivit införde. I annat fall egde han uttrycklig befallning att resa inom fem timmar, samt utan att taga afsked af Konungen m.m.

Landshöfdingen i Bohuslän Axel von Rosen till Brittiske överbefälhavaren i de nordliga farvattnen, Sir James Saumarez:

"Krigsförklaringen endast en demonstration, förestafvad af omständigheterna."

Som svarade:

".....att allt skulle förblifva in status quo, så länge Sverige ej skred till några directe fiendtligheter emot England. "

Wara eller Handelsartikel, under ehwad Flagg, och på ehwad Fartyg de må anlända, och afstår från den rättighet och afstår från den rättighet Fredricshamns Tractaten honom lemnat, i afseende på Colonial - waror, förbehållande Sig endast den, at införa det för Landets behof nödiga Salt.

Kontinentalsystemet var de handelspolitiska åtgärder, med vilka Napoleon försökte att utestänga England och ödelägga dess ekonomi. Sverige hade intill 1809 lyckats att stå emot Napoleons krav, men tvingades nu att delta i detta. Bevakningen skedde dock inte med någon större energi utan smuglingen ägde rum utan att myndigheterna låtsades se den.

Den 5 Febr. 1811 kom Kongl. Maj:ts Nådiga instruction ang. den Soldater-Rotering, som, i anledning af Rikets Ständers, wid Riksdagen åren 1809 och 1810 fattade Beslut, komma att verkställas å all oroterad Jord i Riket,

Den 17 Mars 1811:

Konungen Carl XIII är sjuk och under hans sjukdom överlämnas regeringsbestyren åt Kronprinsen Carl Johan

Den 23 April 1811:

Vi Carl med Guds Nåde Sweriges, Göthes och Wndes Konung etc. etc. etc. Arfwinge til Norrige, Hertig til Schlesswig Holstein Etc.Etc.

Göre weterligt: At sedan Rikets Ständer wid Riksdagarne i Stockholm och Örebro åren 1809 och 1810, med erkännande af den nuwarande Krigsmagts otilräcklighet til Rikets försvar emot en anfallande fiende, til Oss i underdånighet öfwerlemnade den dyrbara rättighet, at i farans och nödens stund, då Rikets gränser af fiendtelig Magt hotas eller oroas, under iakttagande af särskilte utaf Rikets Ständer föreskrifne wilkor, derutöfwer upfordra Femtio Tusende wapenföre män, at til Fäderneslandets wärn bidra; Altså hafwe Wi, med noggrant iakttagande af de för detta Förstärkningsmanskaps utgörande faststälde hufwudgrunder, redan under den 5 Februarii innewarande rå, utfärdat Wäresärskilte Nådige Påbud om den Extrarotering å all hittills oroterad jord i Riket, som utgör första wilkoret för den af Rikets Ständer åsyftade tilökningen af Sweriges Förswarsmedel, och i anseende til denna Extrarotering anbefalt de werksamaste anstalter. Då Wi likwäl nu befinne Oss i krigstillstånd emot Konungariket Stor-Britannien och Irland, och en Engelsk Örlogsflottas snart förwäntade ankomst til Östersjön pålägger Oss den owilkorliga pligt, at i förwäg wara betänkte på Wåra Kusters fredande, sa hafwa Wi sett Oss för-anlätne, at i kraft af Rikets Ständers eget stadgande i detta fall, fastän den påbegynte Extra-roteringen ej hunnit til fullkomlig verkställighet bringas, nu begagna den Oss öfwerlätne rätt at i farans och behovets stund upbåda et inskränkt antal af Förstärknings-manskapet. Wi hafwe i synnerhet derwid warit ledde af den genom alla tiders erfarenhet bekräftade grundsats, at en kraftig beredelse til försvar oftast är tilräckelig at aflägsna möjligheten af et fiendteligt anfall, och at endast det Land winner förtroende hos Bunds-förvanter och aktning af fiender, som wisar sig äga wilja och medel at förswara sin sjelfständighet. Wi hafwe trott, at Sweriges Inbyggare ägde för dyrbara rättigheter at förlora, för ärorika minnen från forntiden att uprätthålla, at icke med enighet och kraft följa de efterdömen deras förfäder dem lemnat, och ej anse någon upoffring kunna öfwerwäga förlusten af deras och Fäderneslandets frihet. Men då Wi, å ena sidan, med oinskränkt förtroende til Swenska Folkets medborgerliga och sjelfständiga tänkesätt, härmedelst welat påkalla et offentligt yttrande deraf, hafwe Wi, å den andre, ej trott Oss kunna med nog sorgfällighet waka öfwer en jemn fördelning af de tyngder, som Förstärknings-manskaps utgörande kommer at medföra, samt öfwer dessas förenlighet wid tillämpningen, med et billigt afseende på Näringarnas och Åkerbrukets uprätthållande. Då Rikets ställning ej för det närwarande kräfwer tilökning af Swenska Krigsmakten til det af Rikets Ständer faststälde belopp, så hafwe Wi af de til Rikets försvar Oss öfwerlemnade Femtio Tusende män, härmedelst och på sätt här nedanføre stadgas, endast welat uttaga omkring Femton Tusende, . Detta Förstärkningsmanskap kommer ej heller nu at från

hemorten afgå, utan endast der i beredskap hållas för at, i händelse af behof, genast kunna upbryta, med nödig, fullständig och af Oss i förväg redan anskaffad beklädnad och bewäring förses, och i förening med den krigswane Soldaten upfylla en Svensk mans första skyldighet, den at freda Fädernesjorden från främmande ok.

Sedan Wi från samtelige Wåre Befallninghafwande infordrat nödige upgifter, angående antalet af stridbare män, emellan Tjugu och Fyratiofem år, som i Riket samt Hwarje särskild Stad, Härad eller Socken äro at tilgå, hafwe Wi af deras i sådant afseende i underdånighet afgifna Förteckningar inhemtar, at, til utgörande af den utaf Oss här ofwan nu i Nåder bestämde styrka Femton Tusende man, Fem af Hundrade eller hwarje Tjugonde man erfordras.

I afseende å detta manskaps uptagande hafwe Wi ni i Nåder godt funnit förordna:

1:0 At Förstärkningsmanskabet bör utgöras af manbara, friska och färdiga karlar, utan afseende på någon wiss längd, endast karlen äger den förmåga, som för hans tjenstgöring erfordras; börande från hwarje Stad, Socken eller Pastorat så många af ofwan utsatte ålder utgå, som swara mot Stadens eller Socknens stridbare personer, i jemförelse til hela Rikets så beskaffade folknummer, sedan den stående Arméens antal, jemte det inom hwarje Stad eller Socken roterade eller wärfwade Krigsfolk wid beräkningen blifwit afdragit.

2:0 I följd af detta Nådiga Påbud skal det således åligga alla Städer och Socknar i Riket, at genast wara betänkte på anskaffande af detta manskap til beständt antal, för at wid förefallande behof wara at tilgå, och må det bero af Stadsboerne och Socknemännen, at i sådant afseende widtaga den anstalt de för sig lämpeligast finna, helst genom friwilliga öfwerenskommelser; Wiljande Wi härmed i Nåder tillägga så wäl Städerne som Församlingarne samma rätt til Lösdrifwares anwärfning, som de Indelte och Wärfwade Regementerne, enligt Wärfnings-Stadgan af den 7 April 1802 och dess 16.§ äga; börande de omkostnader, som til anskaffande af dessa Rikets Förswarare kunna erfordras, sammanskjutas af Stadens eller Socknens innewånare, efter samma förhållande, som Bewillningen af dem utgöres, med iakttagande af den förklaring 15.§ af Rikets Ständers Beslut den 12 November 1810 innehåller.

3:0 De som friwilligt ingå i Förstärknings-manskabet njuta, under de år kriget påstår, frihet för sig och hustru för mantalspenningar och personliga skyddsavgifter, från och med det året, då de låtit sig genom öfwerenskommelse anteckna, och Afhandlingen derom, jemte Fältskärdbetyg om tjenstbarhet, blifwit hos Wåre Befallninghafwande upwist och påtecknad. De som under deras tjenstgöring wid Förstärknings-manskabet blifwit til hälsa och lemmar skadade, njuta under deras öfriga lifstid, jemte ofwannämnde alltid fortfarande förmoner, samma näringsfrihet som den Wärfwade Soldaten, och til pensioner af Krigsmänshus - Cassan äga de rättighet som Soldater i allmänhet, samt företrädesrätt til tjenester, i händelse de för öfrigt med andre sökande äga lika skicklighet och förtjenst; Wiljande Wi dessutom förurna dem alla dåsane förmoner, som med Lag och allmänna Författningar öfwerenstämma.

4:0 Om det erforderliga antalet af stridbare man ej skulle kunna genom öfwerenskommelser i Städerne och Socknarne erhållas, kommer det bristande manskapet genom lottning at anskaffas, ifrån hwilken lottning frikallas alla de i publik tjenst warande Embets - och Tjenstemän, sådane Studerande, hwilka inom de twänne sistförflutne åren wid Rikets Akademier studier idkat, eller der blifwit, rfter behörig examen, ordenteligen inskrifne, åtminstone sex månade, förrän denna Nådiga befallning om manskapets upställande nu utgår; Bruksägare, Fabrikanter, samt med undantag af Krögare, alla rätte Borgare, som minst et år före manskapets upsättande wunnit burskap, samt alla de Jordägare eller Jordbrukare, som besitta och bebo större eller mindre Hemmansdelar eller upodlade Lägenheter, Hwilka äro ordenteligen bebyggde och roteringen underkastade; hwarjemte Wi äfwen wilje i Nåder tillåta, at tjenstgörande Lotsar må få bibehållas wid en, men ej flere, af dem behörigen inskrifwen Lotsdräng, med det wilkor likwäl, at denne är pröfwad skickelig at Lotstjensten förrätta. Lottningen werkställes i Städerne på sätt af Wåre Befallninghafwande och Magistraterna, efter Innewånarnes hörande, lämpeligast finnes, och i hwarje Församling på Landet å allmän Sockenstämma sålunda: at den först

sker emellan ogifte och de gifte, som ej hafwa barn, samt sedan emellan de öfrige, om emot förmodan någon af dem vidare skulle behöfwes. Wid denna lottning iakttages, at då, på sätt Wi här ofwan i Nåder förklarar, en Fäderne-landets Förswarare nu bör anskaffas för hwar tjugonde man af Socknens eller Pastoratets manbara Innewånare, emellan fyllda Tjugu och Fyratiofem års ålder, men Socknens nummer skulle öfwerstiga wissa jemna tjugutal, til flere eller färre personer, utan at upnä et sådant särskilt antal af Tjugu, så bör fyllnaden föras af nästa Sockens eller Pastorats öfwerskott, til winnande af en villig jemkning och på det den ena Socken icke må blifwa mera betungad, än den andra. Sättet åter at verkställa lottningen anse Wi lämpeligast sålunda kunna widtagas, at, om det bestämda antalet manbare personer i en Socken skulle til exempel utgöra 110, men de lottandes antal blott 32, då Socken tilhörer at prästera något öfwer 5 man, så komma 6 man af de lottande at utgöra en af dessa 5 och 2 personer at öfwerblifwa. Bestiga de lottande sig til 42 af totala summan 110, så utgöra 8 man en af de 5 och så vidare, samt 2 öfwerblifwa äfwen i detta fall. Dessa 6 eller 8 man, eller hwad annan proportion i jemn beräkning blifwa må, böra sammansättas, för at sig emellan antingen öfwerenskomma eller ock utlotta den, som skal blifwa Förstärkningskarl. Sammansättningen bör ske i den ordning, hwaruti Hemmanen i Jordeboken förekomma, samt efter Hemmanens nummer i Byalag, då det ena sex- eller åttatalet efter det andra, af de der wistande lottande tilhopasättes, med iakttagande, af Torpare och andra på Hemmanets och Byens ägor boende, som böra lotta, ingå i beräkningen, innan det bristande antalet kommer at fyllas från nästa Hemman eller By. De öfwerblefwne 2 man böra derefter lotta med dem, som i nästgränsande Socken på lika sätt öfwerblifwit, dock så, at bägge Socknarnes öfwerskottsmän tilhoparäknade utgöra 6 a 8, eller ock det antal, som i nästgränsande Socken warit grunden för beräkningen. I annat fall må man äfwen tredje Socknens öfwerskott tilkomma, om ock en eller två man mera skulle komma at utgöra en sålunda sammansatt lott.

Wi förmode, at genom tillämpningen af detta lottningssätt, enär de, som i sammansatt lott äga lika skyldighet at aflemna en Förstärkningskarl, kunna sig emellan samråda, sådane öfwerenskommelser deraf blifwa en följd, som tilfredsställa dem alla; och wilje Wi i sådant afseende jemwäl i Nåder tillåta, at, efter upgjord sammansättning til lottning, 14 dagars anstånd med sjelfwa lottningen må lemnas, om så åstundas, så at hwarje lottlag kan äga tilfälle at härom rådgöra, samt jemwäl anskaffa karl i dess ställe, om de derom åsänjas, hwartil likwäl icke någon, som i annat lottlag är underkastad lottning eller til lottande fördeldt, må utses eller antagas, innan lottning skedd eller Förstärkningskarl blifwit antagen för den lott dit han hör. Den utlottade är äfwen obetagit och äger rättighet at sätta tjenstbar karl i sitt ställe.

5:0 Til öfwerläggning i hwarjehanda wigtiga omständigheter, i afseende åwerkställigheten af detta Wårt Nådiga Påbud, låte Wi nu serskilt Nådigt Bref afgå til samtelige Wåre Befallningshafwande, med förståndigande, at sammankalla wissa Deputerade af Städernes och Länens innewånare, dem deröfwer höra och gemensamt med dem i sådant afseende widtaga nödiga jemkningar.

6:0 Det understöd af penningar eller waror Städernes och Socknarnes Förstärknings-manskap anses behöfwa, til des de til den samlingsplats ankomma, der Kronan kan dem försörja, bör tilskjutas af Stadens eller Socknens innewånare, med undantag af demsom sjelfwe utgå, eller lemnat en eller flere Söner til Rikets förswar. Tilskottet sker efter samma grund, som Bewillningen af dem utgöres, hwarwid iakttages hwad som är förordnat uti den här ofwan åberopade 15. § af Rikets Ständers Beslut den 12 Nov. förlidet år.

Det sålunda upsatte Förstärkningsmanskap kommer at införlifwas med det Infanteri - Regemente, som närmast detsamma befinnes indelt, och ställas under detta Regementes tilförordnade Befäl, samt njuter samma sold och förplägning af Oss och Kronan, ifrån den dag, då detta manskap wid Compagniets eller Regimentets warliga samlingsplats inställes, som indelta Soldaten består. I Skåne kommer Förstärknings - manskapet at utgöra en serskild Troupe, och om Gottland hafwe Wi serskilt i Nåder förordnat. I de orter på landet, der Båtsmanshåll finnes och der Folkets lynne och wana gifwa dem

Alfred Kämpe
SVENSKA ALLMOGENS
FRIHETSSTRIDER

Allmogeresningen 1811

Efter det mycket omtalade kriget 1808 - 1809 (dvs kriget mot ryssland, som fick till resultat att Sverige måste avträda Finland) var landet fullständigt utarmat, och synnerligast allmogen befann sig i ett fruktansvärt nödläge. En mängd härresande historier, den ena värre än den andra, meddelades från olika håll och genom skilda organ. Man syntes långt upp i adelsklassernas härsklystna kretsar vara fullständigt ense därom, att herremakten, för vilken konungen fick klä skott, var orsaken till rikets förfall, dess sönderdelning och ruin.

Men även hörs eller märks på urkundernas gulnade blad några stämmor, som direkt företräder det djupaste djupets intressen; och det kan vara av åtskilligt värde att lära känna den dåvarande hemmansägarklassens uppfattning, som med en omisskänlig underton av förtvivlan framföres i bondeståndet riksdagen 1809 - 1810.

En riksdagsman Anders Pettersson från Ydre och Kinda härader i Östergötland, yttrade sålunda, den 5 juni 1809 "att allmogen, isynnerhet under det detta sista olyckliga krig, har svårt fått vidkännas de största, mängdens förmåga vida överstigande utgifter, medelst ryttares och soldaters, vargerings och lantvärns upprättande och beklädnad samt täta kronoskjutsningar. Följden härav har ocl beklagligen varit den, att de flesta av allmogen blivit bragt i armod och uselhet samt nu är alldeles urståndsatta, att längre ensamma bära tyngden av krigets förkrossande bördor."

Hans meningsfrände, Jan Nilsson, Värmdö, Åkers och Riala skeppslag, yttrade bl a den 5 juni: "Då kronoskjutsar av oss till vår högsta skada dock måste utgöras, då vi, som själva knappast äger tvenne, högst trenne hästar på våra hemman, med dryg kostnad av våra grannar har måst lega dessa kreatur, och en dyrbar tid till vår enda födkroks bedrivande, fiske har gått förlorat. Då vår skog, denna sista resurs till vår bärgring, är nästan alldeles borthuggen, lämnar den knappast våra barn hopp att blott för sig själva därav draga nytta. Då slutligen den rotering av båtsmän och soldater, vilka under detta krig dels stupat, dels nakna hemkommit, har vi varit tvungna dels anvärva nya, dels uppläda de återkomna med vår kännbaraste kostnad, har dessa med svårigheter tillsammantagna fullkommat vår olycka och gjort oss alldeles oförmögna att själva kunna leva, mycket mindre kunna betala de utlagor, som av oss bör utgå."

Värmlands riksdagsmän skildrade tillståndet i deras provins i ett memorial den 19 juni med bl a följande:

"I en provins, som vanligen ej kan föda dem, som bo där, har sammanstött flera års missväxt; den rörelsens avstannande, som utgör huvudsakligaste stödet f.r folkets bärgring, nämligen bergslags och bruksrörelsens; början av ett krig, vartill ingen klok förberedelse var gjord, varav följden genast i första ögonblicket blev uttömningen av hela det lilla förråd, som för folkets och kresturens underhåll var högst nödigt, skjutsningar till den ytterligheten att, på somliga orter, hästar istället för de ihjälkörda numera knappt kunde anskaffas; inkvarteringar till den stränghet, att bonden själv ofta måste med sitt folk vara husvill, för att härbergera krigsfolk, sjuka och döende, samr slutligen en smittosam sjukdom, som på flera ställen gjort hemmanen snart sagt öde. Det kan ej beskrivas eländet, som härjar ett för få år sedan tarvligt och välbärgat land, men synbart är det för vilken, som nu vill tage ett så rysligt föremål i åskådande. Ytterst vid gränsen mot Norge isynnerhet är detta elände bragt till sin höjd. Nästan över allt där träffas hungersnöd, sjukdom, armod, obesådda i vanhävd komna ägor och andra följder av ett förödande krig. Åtskilliga hemman, vilkas ägare förr påräknade och vann av sina skogar utkomst och

bärning, har nu för krigets behov, måst tillsläppa dessa skogar, och saknar genom detta och genom att deras små, välodlade ägor, under skördetiden av människor och hästar fördärvades, ej mindre alla medel för utskylders utgörande, än för bärningen av de olyckliga varelser, vars hela välfärd på detta sätt blivit skövlad. En tredjedel av jorden ligger nu obesädd".

Men följderna av den finska tragedin 1808 - 1809 är alltför väl bekanta för att närmare eller mera ingående behöva omnämnas här. De blodiga nederlagen på slagfälten har dock av samtid och eftervärld omsatts i historia, saga och sång, utan att avseende fästs vid allmogens och andra företänksammas högljudda klagomål, och därför skall här med några ord omtalas den tröstlösa händelse 1809 direkta anledning till 1811 års allmogeresningar, kan man säga - då landets ungdom offrades på slaktbänken. Man förbigår på rättroget håll nästan ständigt den stora lantvärnsskandalen, då tusenden av allmogens ungdom lämnades att dö i öppna båtar ute på Ålands hav eller i gränderna och rännstenarna i Stockholm.

Särskilt har E M Arndt på ett målande sätt skildrat detta hemska drama, som länge levde bland de smärre i landet. Han skriver:

"Ty detta lantvärn drog mest ut ur de fattigas hyddor, vilka alltid är konungarnas trognaste vänner. - - - - Man bildade därav enstaka skaror, gav det till anförare gamal uttjanta eller liderliga och försupna officerare eller också ynglingar av deras egen ålder, vilkas ära och karaktär visserligen var obefläckade, men som förstod sig lika lite på krigskonst som de, vilka skulle inövas. Denna organisation, denna officerskorps, hela behandlingen av det olyckliga lantvärnets ynglingar kunde varken inge dem ära eller anda. Deras vapen, kläder och allt var så uselt, att dessa ynglingar måste förekomma för andra löjliga, för sig själva ömkansvärda. - - - - Många förmögna bondgossar, som kunde betala och dem man således skulle ha behållit i leden, emedan de kunnat bättre klä och föda sig och således givit vapnen ära - - - lösköpte sig från krigstjänst; alla fattiga blev kvar; ja, man behöll sådana som till växt och styrka liknade tolv till fjorton års gossar och således ej var vuxna krigets mödor, ehuru man hade kunnat göra urval av de starkare och bättre."

En tyfussjukdom, lantvärnssjukan, mejade ned massor. I början av november 1809 inlöpte skärgårdsflottans första fartyg med massor av dessa ynglingar ombord.

"Ungefär 4 000 ynglingar landade, varutan ännu några tusende man av lanthären redan intågat. Det är rysligt, men det är sant: Anstalter var varken träffade till lasaretten för de sjuka eller kvarter för de friska. Två, tre dagar blev de till en del av öppna jagter och skutor bestående fartyg, som måst företräda sjukhus, liggande på Strömmen; de låg där i november, då det snöade och frös, utan att man bragte de där inpackade i varma kamrar, ja, utan att man ens gav dem på dessa skepp det nödvändiga av mat och dryck, ännu mindre av läkemedel. Två, tre nätter kamperade flera tusende av flottans lantvärn under bar himmel i Sveriges största stad, där en fientlig här av 50 000 man inom få timmar lätt skulle funnit bekväma kvarter. - - - Hur, frågar en främling, som hör dessa fasor, hur kunde svenska hjärtan vara så tillslutna för sina landsmäns lidande, att huvudstadens borgare ej gottgjorde vad krigskollegii pliktförgätenhet försummade? Jag svarar: Det var ej blott hårdhet och känslolöshet; det var fruktan för landsplågans inträngande i husen, som gjorde det. Slutligen fann de likväl tak över huvudet, men de flesta för att snart befolka lasaretten, dvs kyrkogårdarna. Utmattade, förhungerade, förfrusna, ja - man kunde säga - förtorkade ända intill mårgen, steg dess krigsskepnader i land - - - Men endast lantvärnet dog; högst få av invånarna blev offer för smittan och säkert kallade fördömen det ofta lantvärnssjuka, som man ej rätt visste, vad det var för en sjukdom. Döden upphörde här först att frossa, när ämnet var slut, liksom elden slocknar i egen aska. Tre månader vandrade de svarta och tysta liktågen genom huvudstaden och förnyade varje dag känslan

av den förflutna olyckan och aningen om en kommande. Likaledes rasade denna plåga i flera landskap. - - - -"

När Karl Johan valdes till tronföljare och adopterades av Karl XIII, hade ännu icke de omedelbaraste intrycken hunnit förflyktigas. En storm av oro och förtrytelse uppstod av denna anledning, när kronprinsen genom det nödtvungna krigstillståndet med England krävde utökade försvarsanordningar. En förordning utfärdades den 23 april 1811, att en utskrivning av 15 000 man till förstärkningsmanskap genast skulle företagas. Författningen lämnade valet fritt mellan lottnings och lega, men föreskrev att detta skulle avgöras i sockenstämma, där endast husfäder var röstande. De egentliga utskrivnings-skyldiga, drängar, statare, torpare, åbor och inhysehjon, hade ingenting att säga, men sökte likväl genom att närvara påverka besluten.

En försummelse från myndigheterna förvärrade situationen. Enligt syändernas föreskrift skulle påbudet om den nya extra roteringen, som huvudsakligen träffade adel, präster och ofrälse possessionater, föregå det senare om förstärkningsmanskapets utskrivning, men utkom ej för-än författningen rörande det sistnämnda utkommit - med vett och vilja är ej gott att säga. Men hos allmogen uppstod misstankar, att, sedan den nya utskrivningen blivit verkställd, skulle man låta den extra roteringen för-falla. Oviljan mot lottnings, som bonddrängarna befarade skulle tillämpas på sockenstämmorna, ökade spänningen, och på några platser i uppland, Söder-manland och Skåne m fl uppstod i maj och juni oroligheter.

Det började tydligen i det förstnämnda landskapet, varifrån landshövdingen i Stockholms län, Den Edelcreutz, först lämnar rapport till konungen. Ett mindre upprorsförsök hade uppstått i Norrtälje, varunder riksdagsmannen Erik Nilsson i Grovsta och förre riksdagsmannen Erik Persson i Över Söderby "uppträdde", som det heter, "oskickligt och immanades i häkte". Men samtidigt uppstod även opposition å en sockenstämma på Värmdön, och då densamma för-anledde ett personligt ingripande av kronprinsen, lämnar vi efter Inrikes Tidningar för den 1 juni 1811 följande redogörelse därför:

"Sedan vid en på Värmdön hållen sockenstämma i anledning av förstärknings-manskapets utgörande några av öns invånare visade en oväntad oginhet, vilket föranledde till de skyndsammaste anstalters vidtagande att övertyga de vilse-förda om obehörigheten i deras förfarande och det säkra straff det kunde ha till påföljd, infann sig förliden söndag den 26 dennes en deputation av öns invånare hos H K H Kronprinsen, vilken Kungl Majestät hade uppdragit att samma deputation mottaga. Den var anfordrad av Kungl notarius publicus Björling, som därvid i underdånighet höll följande till Hans Majestät Konungen ställda tal:

Stormäktigaste Allernådigste Konung!

Så lyckligt det är, att kunna nalkas sin konungs tron under glatt medvetande av uppfyllda plikter, så krossande är även till och med själva skuggan av ett motsatt förhållande för var trogen och redlig undersåte; och då Eders Kungl Majestät nådigst tackts tillåta oss, Värmdö församlings deputerade, att för Eders Kungl Majestäts fötter i djupaste underdånighet nedlägga vår och våra hemmavarande medbröders smärtande oro och djupt sårande känsla över det brottsliga och vanhedrande uppträde, som sig den 19 i denna månad vid Värmdö sockenstämma tilldragit, i frågan om deputerades utseende till beredande av förstärkningsmanskapets utlottning, känner vi, som dels vid berörda tillfälle ej varit tillstades, dels ej förmått sådant hindra och avböja, hela tyngden av några få illasinnade eller genom ögonblickets förvillelse missledda sockenbors högst straffvärda uppförande; men

Allernådigste Konung!

Värdigas Eders Kungl Majestäts milda vishet nådigt skilja den aldrig i trohet vacklande undersåten från den brottslige och förförde, samt i våra få dagar efter visade skyndsamma och enhälliga lydnad, finne en för oss tröstande anledning att tro, det endast ett högst obetydligt antal till överläggningen behöriga personer givits, vilka till äventyrs av främmande

inflytelse eller ännu blödande minnen förledda, kunnat så långt förgåta helgden av sin undersåtliga plikt!

Eders Kungl Majestäts landsfaderliga omvårdnad för vår säkerhet, vår självständighet och vårt väl, skall hädanefter oavbrutet mötas av våra gemensamma välsignelser, trohet och lydnad, och i dessa för våra hjärtan så dyrbara plikter skall vi med orygglig föresats tävla med våra övriga medborgare, att, om ej förtjäna, åtminstone ej göra oss ovärdiga av Eders Kungl Majestäts fortfarande nåd, från vilken vi även i djupaste underdånighet bönfaller, det Värmdö församlingsinvånare, icke genom denna avskvärda händelse måtte varda uteslutna.

Hans Kungl Höghet Kronprinsen tacktes därefter i nåder svara med följande ord på fransyska språket, vilket för deputationen på svenska tolkades:

‘Konungen har med bekymmer erfarit de brottsliga oordningar, som förefallit på Värmdön. Om icke Hans Majestät endast hade rådfrågat den mildhet, som utmärker honom, hade han genast kunnat sätta er utom konstitutionens skydd och stämpla dess inbyggare med den allmänna röstens ogillande.

Konungen har ingen lagstridighet befallt. Han har blott satt i verkställighet ett Riksens ständers beslut, gillat och stadfäst av Hans Majestät själv, som följaktligen har rätt att vänta en ovillkorlig lydnad. Oredans tid är förbi, lagarnas kraft måste visa sig.

Konungen, som enligt ständernas beslut lagligen kunnat utskriva 50 000 man till rekrytering av armén, har likväl ej fordrat mera än 15 000, dem han ansett tillräckliga för rikets försvar.

likväl har ni kunnat misskänna Hans Majestäts faderliga avsikter! Hade era fäder haft lika liten fäderneslandskänsla, som ni, så hade Sveriges söner varit slavar under främmande ok.

Jag frågar er: vill ni bli vad ni är, svenskar, fria och oberoende?

Alla redliga svenskar äger ett säkert rum i mitt hjärta. Jag kallades hit av konungens och folkets förenade röst. jag kom, med förtroende, att försvara och skydda er; men om man vågar motsätta sig givna befallningar, skall den ohörsamme träffas av lagliga makten, lika säkert och hastigt, som av åskviggen.

För övrigt sätter jag mig i ert ställe: Ni äger ännu ett svidande minne av förra lantvärnets behandling. Den som då såg sin ena son önklingen onkomma, kan tveka att till ett lika fruktat öde överlämna den andra. Men, jag upprepar det – om statens väl fordrar, vad jag ännu icke tror, att era söner utgå till dess försvar, så vlir det jag, som går i spetsen för dem, och de skall bliva behandlade som min egen son.

Kväv därför dessa barnsliga bekymmer, och minns, att det enda medel att förbli självständig, är att vara beredd mot alla fientliga försök.

Med nöje har jag erfarit den ånger ni nu visar. Genom erfarenheten har det blivit mig lätt att läsa i människors ansikten. Jag ser, att era hjärtan erkänner sitt misstag. Jag är övertygad, att det icke varit elakhet, utan en främmande inflytelse, som ett ögonblick förfört er.

Jag skall be konungen förlåta er, och glömma allt, i anseende till er tidiga ånger; men vet att med ert uppförande hädanefter förtjäna och värdera denna nåd.

Jag vill känna deras namn, som deltagit i oordningen; men jag skall alltid bibehålla minnet av de värmdöbor, visat sig vara redliga svenskar, och lyckligtvis är deras antal det största.

För att visa er, att jag vill drage en tackelse över det framfarna, skall jag en av dessa dagar besöka er ö, tillika med min son. Jag skall komma utan vakt, emedan jag icke vill ha någon annan, än den jag alltid bör finna i era hjärtan.

därefter begav sig H. K. H. Kronprinsen åtföljd av H. K. H. Hertigen av Södermanland, de till deras Kungl. Högheters uppvaktning hörande personer, samt deputationen, till Hans Majestät Konungen, då H K Höghet i följande ordalag tolkade värmdöbornas underdåniga anhängan:

‘Stormäktigaste Allernådigste Konung!

Eders Majestäts trogna undersåtar från Värmdön kommer för att betyga den livliga ånger de känner. Vissa brott av olydnad emot Eders Majestäts befallningar har ibland dem ägt rum.

Det är emellertid minsta delen, som deltagit i oordningen. De anropar nu den mildhet, som är Eders Majestät medfödd, och de väntar ett ord ur Eders Majestäts mun, för att återvända lugna och lyckliga till sitt hemvist. Eders Majestät tackas tillåta mig, att, i förening med dem utbedja förgätnhet av deras villfarelse, och för framtiden, i alla värmdöbornas namn, lova ett ovörvitligt uppförande.

Eders Majestät! De för rekrytering av armén vidtagna anstalter är grundade på ett av Riksens ständers beslut, stadfäst av Eders Majestät själv; de är grundade på rättvisan. Vilken är den jordbrukare, som icke bör erkänna värdet av denna välgärning, då den hittills privilegerade jorden ej är fritagen från utgörande av soldater, och ingen person inom den i författningen föreskrivna ålder, är undantagen att till förstärkningsmanskabet bidra, med ett ord: då denna nya börda icke trycker den ena medborgarklassen mera än den andra.

Alla redliga svenskar skall erkänna Eders Majestäts avsikt, att snarare övertyga våra fiender om Sveriges förmåga att försvara sig, än att genast använda den förstärkning, Eders Majestät begär av nationen för att vara beredd på alla möjliga händelser.

Kungl. Majestät tackas i nåder förklara: att Hans Majestät på Hans Kungl. Höghet Kronprinsens fällda förbön, ville glömma det framfarna, men att Hans Majestät med förtroende väntade, att denna dess nu visade skonsamhet, skulle med underdånig tacksamhet av värmdöborna erkännas, och att deras laglydiga uppförande i framtiden borde i detta avseende både rättfärdiga Kungl. Majestäts nåd, och bli en borgen för uppriktigheten av deras ådagalagda ånger.

Deputationens ledamöter hade därefter den nåden att kyssa konungens och Hans Kungl. Höghet Kronprinsens hand, och avträdde."

Hela denna osmakliga komedi, där uppkomlingen blottade sin grundkaraktär, var givetvis arrangerad för att Hans Kungl. Höghet Kronprinsen, som termen lydde och tyvärr ännu lyder, skulle bli i tillfälle att uttala sin mening om oroligheterna och deras orsaker. Hans tal upplästes sedermera i orter, där resningar uppstod, bland annat i Skåne, som vi skall se längre fram.

De underdåniga värmdöborna kom tydligen genom denna sin ångerfulla undfallenhet billigt undan, men värre gick det emellertid för de båda riksdagsmännen från Roslagen, Erik Nilsson i Grovsta och Erik Persson i Över Södeby, vilka dömdes att mista livet genom halshuggning. De benådades emellertid längre fram från livstidsstraffet och undslapp med 30 par spö vardera.

En cirkulärskrivelse, av följande lydelse, utfärdades till landshövdingarna omedelbart på kronprinsens ovan återgivna bombastiska anförande:

"- - - - Till vår kunskap har kommit, hurusom åtskilliga ogrundade rykten i orterna blivit utspridda, vilka haft till ändamål, antingen att förtyda de påbud vi, med outtröttelig omsorg för vårt rikets väl, funnit nödvändiga att utfärda eller också att hos invånarna väcka fruktan för diktade faror och betaga dem den säkra förtröstan de bör och kan känna till sin konungs vård och vidtagna kraftiga anstalter för deras säkerhet, alltid medförande en åsyftad verkan, då de med den underdåniga lydnad, redliga undersåtar tillkommer, hörsammas och verkställs.

Förvissade att upphovet till så beskaffade rykten icke kan ledas till svenska män, har vi, då flera anledningar förekommit, att de med skäl kan tillägnas de uti riket vistande och inrikes orter emellan resande utlänningar, funnit angeläget, att ytterligare anbefalla er hålla en noga hand över verkställigheten av vår angående sådana utlänningar den 19 sistlidne februari utfärdade nådiga kungörelse; varjämte vi ytterligare i detta ämne vill ha förordnat, att den utlänning, som på den ort han här i riket vistas eller under sin resa inrikes orter emellan beträds med utspridande av sådana rykten, som bland invånarna kan väcka oro, bör genast gripas och genom närmaste kronobetjäning försorg under säkert tjänligt försvar avsändas

till er, för att undergå förhör; om förloppet varav ni äger at skyndsamligen avge en underdånig berättelse

Vi vill också i nåder ha förklarad, att den, som upptäcker någon sådan brottslighet och företer sådana bevis, att den brottslige vid anställd laglig undersökning på dem fällas kan, skall såsom belöning därför erhålla ett hundra riksdaler: vilket er härmed till underdånig efter rättelse och vederbörandes förståndigande i nåder tillkännagivs. Vi befäller er gud allsmäktig nådeligen. Stockholms slott den 20 maj 1811.

Under min allernådigste konungs och herres sjukdom, efter dess förordnande,
C A R L J O H A N

J.A. Börtzell."

Men vidtagna försiktighetsåtgärder och kronprinsens uppblåsta ingripande medförde icke åsyftad verkan: misstron mot det militära våldsregementet var därtill alltför djupt rotad hos allmogen. Även i Södermanland intog densamma en trotsig och utmanande hållning, meddelar en av 1800-talets liberala förgrundsgestalter, Hans Gabriel Trolle-Wachtmeister, dåvarande justitiekanslern i sina "Anteckningar och minnen". Han var själv närvarande under rättegångarna i ryssnämnda landskap, och berättade med en viss ringaktning för Karl Johans skräck och med någon förståelse för allmogens farhågor om sina erfarenheter.

"Ibland offren för den omänskliga behandlingen, det s.k. 'lantvärnet' överallt rönt, var Södermanlands lantvärn det som lidit mest", skriver ryssnämnde författare bland annat. "Mitt uti bedrövelsen, som härav blivit väckt, mitt i den ännu lågande harmen, mitt uti - jag hade så när sagt - de blödande såren, nedföll nu lagen, som organiserade och uppbådade förstärkningen, varuti allmogen inte kunde se annat, än en ny utskrivning av lantvärn med allt det älkända elände, som därpå skulle följa. Man begriper då, med vilka upptända känslor den nya förordningen skulle mottagas. Den uppväckte förvirring, ja nästan förtvivlan i var hydda.

För att någerlunda mildra det väl förutsedda intrycket, hade man i förordning lämnat åt kommunerna eller församlingarna valet av lottning eller av rättighet att lega. Med den avsky, varmed lottningen redan i sig själv betraktades, var denna anordning klok; men då det vidare föreskrevs, att valet skulle avgöras i sockenstämma, frågade de konskriptionsskyldiga varandra med bestörtning, om då de vilkas skinn det gälld, ej skulle ha någon rätt att delta i överläggningen? Detta yrkade de därför; prästerna (på goda skäl) vägrade; kyrkor bestormades, oväsen uppkom osv. Detta var första akten."

Nu samlades drängarna till rådslag ute på fria fältet, körde folket ur kyrkorna, och tvingade sina vederlikar bland allmogen, torpare, statare, daglönare och andra, att delta i resningen. De brukade synnerligen starka ord och åthävor givetvis, så att ortsmyndigheterna, prästerskapet inräknat, helt och hållet förlorade fattningen. I rapporter till landshövdingeämbetet i Nyköping delgavs ställningen. Sålunda skriver prostens och kyrkoherdens i Floda den 20 maj:

"På herr häradshövding Ramströms begäran får jag härmed äran avlämna följande berättelse om de i anledning av K. Kungörelsen om förstärkningsmanskaps skyndsamma organisering ibland allmogen i Floda socken nyligen försporda oroligheter, vilka jag under utövning av min plikt, att den möta och möjligen lugna, haft tillfälle att själv inhämta och erfara,

Sistlidne onsdag den 15 i denna månad emot aftonen inlopp helt oförmodat hos mig ett rykte, att en hop unga drängar från flera ställen i denna trakt, där jag bor, i samråd med flera socknars ungdom, hade efter ett egenvilligt nedläggande av dagens angelägna arbeten hos sina husbönder uppbådats varandra till att samlas till en expedition, åsyftande någon förändring i det söndagen förut kungjorda påbud om utskrivning till krigstjänst.

På efterförfrågan av mina egna drängar om och vad de till äventyrs visste i detta obehagliga ämne, blev jag underrättad, att också de på morgonen blivit

blivit antydda att om aftonen hålla sig färdiga att medfölja den övriga sockenungdomen, såsom de trodde, till Nyköping, enär den då skulle passera förbi mitt boställe. Då beslöt jag att gå dem till mötes och på landsvägen avbida deras ankomst, vilken ej länge dröjde. Det var en trupp på ungefär 50 personer. Vid mitt möte och vänliga tilltal gav de strax till känna sin avsikt att gå till Ramsta gästgivaregård i Skilling socken och gemensamt med flera redan träffat avtal författa, underteckna och avsända en böneskrift till Kungl Befallningshavande i länet, varuti de önskade på förmenta ovedersägliga skäl, att den nya roteringen måtte föregå utskrivningen av förstärkningsmanskapet. Efter flera försök att upplysa deras förvillade begrepp och de vanligaste föreställningar om otjänligheten av deras nu vågade steg, återvändes dessa nu slutligen till sina hemorter, sedan de likväl förut tillkännagivit att de nästa söndag, då i utlyst sockenstämma fullmäktige skulle väljas till det av Kungl Befallningshavande beramade sammanträde i Stensjö den 24 nästföljande maj, icke ämnade underlåta att bevaka sina rättigheter.

Detta löfte uppfylldes. Enär efter uppläsningen av konungens nådiga kungörelse om Kungl Befallningshavandes kallelse till Stensjö valet av fullmäktige skulle företagas, yttrades genast det högljudda påstående av flera av de talrikt närvarande sockenungdomen, att valet borde ske av och bland dem, som saken närmast angick. Då detta påstående icke kunde beviljas, uppstod ett starkt sorl, som gjorde det anbefallta valet övernåttan svårt att verkställa. Förgäves äskades stillhet och ordning. Skrålet fortfor oavbrutet. Sockenstämman måste upplösas och de oavgjorda målen till nästa söndag uppskjutas. Emellertid hade alla husbönderna småningom lämnat sockenstugan, så att jag befann mig av denna missnöjda hop innesluten och under pockande framställningar anfäktad av den ena orimligheten efter den andra, tills jag äntligen med yttersta möda och alldeles utmattad halv 7 på aftonen lyckligen undslapp detta oangenäma samkväm. Sedan sägs de hava utvalt några deputerade bland sig till sammanträdet i Stensjö.

Av allt vad jag kunnat förmärka är farhågan för en lika mild behandling som den lantvärnet i förra kriget måste uthärda den hårda klippa, emot vilken alla föreställningar av nuvarande visa och människoömma regerings bättre avsikter och anstalter avbryta sin udd att intränga i den stridbara ungdomens hjärtan och återstudsas kanhända någon gång sårande för den, som är pliktig att giva dem; en klippa, som svårligen låter sig avnötas i närvarande generations tid, men torde på en gång sprängas av tillkommande krigares ojäviga intyg om ett verkligen erfaret annat förhållande, det alla förståndiga numera hava fullt skäl att hoppas och vänta."*

Skrivelsen nummer två, som ingick till landshövdingen i Nyköping, är utdrag av sockenstämmans protokoll i Bettna församling den 19 maj 1811, och är undertecknat av H Strand, Pastor i församlingen. Innehållet är följande.

§ 3

"S.D. Då ärendet förehades, att enligt Högvallovliga landshövdingeämbetets publikation, som också nu ånyo upplästes, välja deputerade till sammankomsten den 24 dennes i Stensjö, angående det av konungens ständer påbjudna förstärkningsmanskapets upprättande, uppkom genast mycket sorl bland socknens allmoge, vilken i stor och ovanlig mängd, bestående av hemmansbrukare, torpare och isynnerhet drängar, framträngde närmast sockenstämmobordet.

Bonden Anders Nilsson i Fågelsunds Västergård förde först ordet, och häftigt påstod, att ingen karl från socknen skulle utgå förr till krigstjänst, än den nya roteringen var verkställd, så att herrar och präster redan anskaffat och utrustat sina soldater. Härmed instämde genast bönderna Anders Larsson och Peter Larsson i Bettna by, av vilka den sistnämnde syntes mest häftig, och även hade uttryck som var förolämpande emot regering och ständer.

Pastor förmanade till vördnad och lydnad emot Kungl Maj:t och dess höga påbud, samt tillade, att här var nu intet frågan om annat än blott välja fullmäktige till sammankomsten i Stensjö. Av de flesta svarades, att ingen av socknens herrar får därtill välja, utan endast bönder och drängar, av vilka också därtill av pluraliteten utnämndes sju, som får sin fullmakt

nästa torsdag. Bullret stillades och församlingens ledamöter åtskildes."*

Till dessa ganska klargörande skrivelser om själva förloppet vid oroligheternas utbrott, har man även Hans Gabriel Trolle-Wachtmeisters meddelande, visserligen borgerligt färgade och hållna, men i allmänhet fullt korrekta, att döma efter jämförelse med Svea hovrätts protokoll i ämnet. Han skriver bland annat:

"Att dessa och dylika samlingar, där lantvärnsspöket stod för allas föreställning och harmen lågade i alla sinnen, och brännvinet även hade sin roll, icke skulle avlöpa utan våldsamma och tumultuariska uppträden, till men och skada för herrgårdsfogdar och offentliga myndigheter, är lätt att inse. Drängarnas ligik under dessa överläggningar var följande: Kungen har lämnat oss val; när vi vill begagna oss därav, kör man ut oss, andra avgör det som angår oss; man betager oss sålunda möjligheten att på övligt sätt låta vår mening komma till konungens kunskap; vad återstår då för oss annat, än att vända oss direkt till kungen'."

Vid stämmor i Stigtomta, Tunabergs, Nykyrka och Bergshammars socknar förekom även den 19 maj, enligt Svea hovrätts utförliga protokoll, ganska svårartade oroligheter - Trolle-Wachtmeister bestrider deras upprorskaraktär, fastän vederbörande myndigheter, på kronprinsens direkta förordnande, upphöjde dem därtill - i vilka de ledande var före detta lantvärmisterna Per Wahlberg i Övre-Vålinge och Erik Ersson Wass i Kärsö, samt drängarna Per Persson i Rottninge, Nils Nilsson i Kisäng och Lars Jansson i Sensta. De - jämte ytterligare åtskilliga tiotal av allmogens söner och drängar - inträngde i sockenstugorna, bestred lottningarna och avbröt förhandlingarna. Därjämte utfors i svåra hotelser mot dem, som i egenskap av fullmäktige vågade begiva sig till det av Kungl Befallningshavande utsatta sammanträdet. Sådana Uttryck som: "att det var bättre att avhända sig livet, än att dö som hundar i kriget eller där nedskjutas av fienden", tillskrevs vid stämman Wahlberg och Wass. Den sistnämnde, som tydligen intog en ledande ställning, hade efter stämman samlat allmogen och upprättat en skrivelse till landshövdingen och konungen. Däri förklarades rätt och slätt, att lottning till förstärkningsmanskapet vore emot deras önskan, innan den extra roteringen föregått. Huruvida Wass på egen hand upprättat aktstycket är ovisst. Men det troliga är, att han till hjälpreda nyttjat en f d assessor Landell, som i dessa oroligheters dunkla krönika spelat en viss roll. Inför rätta stod emellertid Wass för författarskapet och frambar också skrivelsen till landskansliet, där den stannade. Kungl Maj:t nådde den sannolikt aldrig, eftersom den saknas bland hithörande handlingar i riksarkivet.

"I parantes får jag nämna", säger Trolle-Wachtmeister i sina anteckningar, "att denna skrift, som företeddes vid domstolen, där Landell även hördes, ansågs ej kunna föranleda till någon reklamtion av åklagarmakten. Hovrätten - det var i den menlösa tiden - dömde Landell till 28 dygns vatten och bröd, för att det han ej avstyrkt drängarnas åtgärd, utan tvärtom deltagit däruti, då han likväl såsom själv f d ämbetsman borde ha insett olämpligheten därav. Landell dog innan han hann att underställa Högsta domstolen denna vidunderliga dom. Men genom detta hovrättens beslut, fick de vatten på sin kvarn, som klandrade mitt handlingssätt, vilket syntes dem så mycket mera både svagt och partiskt, som den dräng, vilken inlämnade skriften till landshövdingeämbetet, blev dömd till döden, sedan likväl mot författaren själv ej ens något påstående blivit gjort. Man behagade ej besinna, att drängen blev dömd för helt annat än för ambassaden till Nyköping, Vilket vid häradsrätten ej medförde olägenhet för någon, som därmed haft att skaffa."

Här är tydligen ett minnesfel från Trolle-Wachtmeisters sida. Av hovrättsprotokollet framgår oförtydligt, att Wass både framfört skrivelsen och stått för författarskapet i hovrätten. Men kanske någon annan petition av liknande slag uppsattes och inlämnades till landshövdingeämbetet från annat håll? Av hovrättsprotokollet framgår bl a, att några drängar i Nicolai socken sammanträtt på Marsängs krog och avsänt en av drängen Olof Persson i Kersbo

skriven budkavel, innehållande anmaning till drängarna i Tunabergs socken, att, såsom orden lyder: "till uppfyllande av denna ungdoms skyldighet infirna sig onsdagen den 22 maj på den s k Lennings krog i Nyköping för att vara sina kamrater till mötes". Men om här är corpus delicti, kan icke med beständighet sägas. Trolle-Wachtmeister fortsätter emellertid;

"Sedan drängarna efter det misslyckade steget hos landshövdingen såg även den vägen stängd, beslöt de avsända en deputation direkt till kungen med en dylik eller samma ansökning, vilken därför skulle föras med så många namnunderskrifter som möjligt. För detta ändamål sammankallades drängarna från flera socknar genom budkavel, Utsändande av budkavel, utan vidare biomständigheter, är redan livsak. Vid sammankomsten i följd härav anmärktes, att konungens, som man hoppades gynnsamma svar på drängarnas ansökning, skulle bli utan verkan, om man under tiden på andra ställen i orten gick in på lottnings och lät denna på auktoriteternas förfogande verkställas. Därför utskickades en annan budkavel, ämnad att genomlöpa hela provinsen, däri under stränga hotelser drängarna uppmanades att, därest lottnings blev i sockenstämmorna beslutad, motsätta sig verkställigheten, tills den till kungen nu angående deputationen hunnit återkomma. Denna budkavel, som lopp ett gott stycke, nedlades i trakten av Eskilstuna av en bruksinspektor som till svar på den utskickades hotelser av hämnd och brand, ifall budkavlen ej fortskaffades, tog sin bössa från väggen och drev budet på flykten. Denna sista kallelse och uppmaning till olydnad mot auktoriteterna var lyckligtvis ännu icke känd i Stockholm, då de repressiva och juridiska åtgärder vidtogs. Eljest vet jag ej, hur långt kronprinsen kunnat låta sig hänföras."

Han skildrar vidare drängarnas stojande sammankomster, där åtdkilliga förgripliga utlåtanden föll om styrelsen osv. Inspektorer och fogdar från herrgårdarna blev barskt avvisade, säger han, när de kom för att återkalla drängarna, som genom budkaveln lupit från arbetet. Även general Wrede på Fogelstad, chefen för ett av de östgötska livgrenadjärregementena, hade mött åtskilliga prov på vanvördnad från underlydande, och var givetvis på grund härav synneligen uppbragt. Han skrev till kronprinsen och begärde militärt ingripande. Härigenom uppbådades, utom den militärstyrka, som avsändes från huvudstaden, Wredes regemente, som ryckte in i provinsen under Gustav Mörners befäl. Det andra livgrenadjärregementet jämte Jönköpings fick order att hålla sig färdiga. Man var tydligen ganska uppskrämd - som alltid när samvetet är dåligt. "Jag minns ej hur det var med södermanlänningarna", säger Trolle-Wachtmeister. "Dem såg jag icke; kanske litade man ej på dem."

Han redogör också för rättegångens förlopp, allmogens vördnad för lagen och undfallenhet för ämbetsmyndigheten, en domares rädsla och truppers ankomst m m - som saknar intresse i detta sammanhang. "Allmogen såg bister ut", säger han. "Ingen hatt lyftes av för mig, ändskönt jag var utstyrd i uniform och dekoration. Knappt och blott långsamt ville hoparna öppna sig, fläppa oss igenom på vägen över gården upp till tingshuset." Men sedan han resolut vågat taga ett slags halvherre, en byggnästare, som var inblandad i oordningarna i fängsligt förvar, fick han den hotande massan på sina fem fingrar. "Nu var som genom en Coup de Théâtre kontenansen och hållningen hos menigheten omkring oss alldeles förändrad. När vi lämnade tingsalen för att över gården gå ned till gästgäveribyggnaden, öppnade sig för oss den tätt slutna massan med iver, sådan som om kungen skulle fram. Intet huvud förblev betäckt, och dessa förut så envist fastsittande hattar flög härefter av, blott man på avstånd såg mig, domaren eller någon av dem som var med oss. Var detta verkan av det nu uppväckta, hos vår allmoge ännu starka vördnaden för lagen, eller av den upptäckten att vi ej var rädda?"

Han avslutar sin skildring med följande:

"Undersökningarna fördes genom alla tre södermanländska domsagorna. Domarna var häradshövding von Jacobson, lagmännen Rönström och Sylvander..... Två - jag vill minnas två - offer föll för dessa bedrövlige tilldragelser. Den drängen, som hade anfört deputationen till Nyköping, och en avskedad

hästgardist, vilka bägge hade i ord och handling visat sig mera våldsamma än de övriga, fick lämna sina huvuden i sticket - nej, nu besinnar jag mig, drängen slapp med spö och fästning. För övrigt vankades i nådeväg vatten och bröd. Den politiserande byggmästaren fick livstids fästning, men slapp efter ett par år ut på släktens förböner."

När handlingarna kom till hovrätten, upphävde densamma hela proceduren, därför att underrätterna dömt i saken.. Men utslaget blev även där enahanda, undantagandes angående assessor Landell samt ens tackars bonde och gästgivare, som åt några hos honom inkvarterade soldater fällt ett uttryck av förtrytesle, åtföljt av ett mystiskt hot, som förskaffade honom en varning i häradsrätten, men i hovrätten belönades med högsta traktamente i vatten och bröd, varmed gubben, utan att anföra besvär, tåligt höll till god. "Det var, som jag förr yttrat", tillägger Trolle-Wachtmeister, som berättar denna episod, i "de menlösa tiderna."

Enligt officiella rapporter, som professor Elof Tegnér påträffat bland Trolle-Wachtmeisters papper, dömdes till halshuggning, högra handens mistande och stegling 1; till halshuggning 15; till 40 par spö och 6 års fästning 5; till 28 dygns vatten och bröd 4; till 20 dygns vatten och bröd 2 - och av hovrättsprotokollen finner man, att de försträmda lantvärmisterna Erik Ersson Wass i Kärsö och Per Wahlberg i Över-Vålinge av uppsunda häradsrätt dömts att, enligt 6 kapitlet §1 missgärningsbalken "liv mista och halshuggas", men av Svea hovrätt fått domen ändrad till 20 par spö, tre slag av paret. Deras medbrottslige kamrater straffades med svält- eller spöstraff, efter brottslighet eller "förtjänst". Men däremot fick drängen Jan Anders Lännander undergå honom av Daga häradsrätt, sedermera även av hovrätten, ådömt dödsstraff. Hans båda medhjälpare, torparen Gustav Gustavsson i Skattnäs och drängen Anders Andersson i Espetorp, benådades, dvs undslapp med kropps- och frihetsstraff. Några andra, som deltagit i sammankomsterna vid Ramsta gästgivaregård och torpet Fågelsund i Bettna socken, näpstes efter tidens sed. Endast ett fåtal slapp undan

I Skåne utbröt oroligheter samtidigt av enahanda anledning. I Ystads-trakten inom Ljunits, Herrestads, Vemmenhögs och Färs härader begynte missnöjet och oroligheterna tidigt yppa sig. I Sövde församling vägrade sockenmännen till prostens bestörtning att utse några deputerade till ett av landshövdingen utsatt möte i Ystad den 4 juni, och likadant gick det i flera socknar. På de Piperska godsen Krageholm, Högesta och Baldringe samlade sig samtliga drängar den 26 maj och begärde ett samtal med godsherren angående förstärkningsmanskaps utgörande. Då han sökte övertyga dem om nödvändigheten att uppfylla förordningens föreskrift, svarade de redan, att om en skulle gå ut, gick de alla, och att de från nu icke tänkte lyda någon slags befallning om arbete vid herrgården. Uppträdet på Krageholm var det första av bullersam natur. Flera gånger hördes rop: "kom pågar, låt oss begynna här", och massan sökte intränga i de grevliga rummen. Men till ytterligheter kom de dock icke.

Nu var emellertid J C Toll generalbefälhavare i Skåne. Han var god aristokrat, slagfärdig, och lämnade intet tillfälle obeaktat, ränklysten och fientligt stämd mot demokratin, att intala kronprinsen, att gustavianerna traktade efter hans liv; och när därför bonddrängarna i maj reagerade mot förstärkningsmanskaps utskrivning, fick han ytterligare vatten på sin kvarn. Han förordade strax de strängaste åtgärder och understödde landshövdingen i Malmö, G von Rosen, som av rapporterna att döma själv var en ganska resolut herre, att resa till Ystad för att möta bondeputerade, som enligt Schinkel-Bergmans Historiska Anteckningar, överenskommit med de hemmavarande, att förstärkningslagen - "Förskräckningslagen", som den kallades i Skåne - icke skulle sättas i verkställighet, förrän extraroteringen gått för sig. Landshövdingen inrapporterade också den 31 maj, innan besöket i nyssnämnda stad, i skrivelse till konungen "att inom Ljunits, Vemmenhögs och färs härader en del bonddrängar inställt sig hos sina herrskaper och husbönder och offentligen yttrat sitt missnöje med den lottning till förstärkningsmanskaps utgörande, vilken uti förskrivna fall i nåder blivit påbjuden, under för-

klarande, att de hellre än att underkasta sig den ville mangrant infinna sig vid den för orten till den fjärde instundande juni av mig utlysta sammankomst i Ystad med deputerade av invånare till överläggning i varje-handa omständigheter i avseende på verkställigheten på Eders Kungl Maj:ts nådiga kungörelse den 23 sistlidne april; ävensom vid hållna sockenstämmor i Sövde och Blentorps kyrkor av Färs härad, för att välja deputerade till nämnda sammankomst i Ystad, sockenåborna vägrat ingå i sådana val och att skicka några deputerade, under föregivande, att å flera ställen så skall ha skett, ehuru detta icke bekräftat sig. Med anledning härav har jag funnit mig föranlåten, att hos generalbefälhavaren i Skåne, Hans Excellens Herr Fältmarskalken, Riddaren och kommandören av Eders Kungl Maj:ts orden Hög-välborne Friherre Toll genom till honom avsänd kurir begära den militära handräckning, som erfordras till avvärjande av oväntade uppträden vid nämnda sammankomst eller de sammanträden, som å andra ställen inom länet komma att i ärendet att hållas, i händelse församlingarna därvid bli alltför talrika, jämte de jag, efter inhändigandet av Hans Excellens order i detta hänseende till vederbörande militärbefälhavare nu själv beger mig till orten, där oordningar kunna befaras, och varifrån jag underdånigst får inberätta förloppet."*

I rapport den 6 juni kan han likväl glädja kronprinsen med att sammanträdet i Ystad aclupit lugnt och med den enighet som han önskade.

"Väl har", tillägger han dock, "ett antal av några hundrade bonddrängar närmat sig staden i den föresats, som de angivit att av mig bli närmare underrättade om rätta föreståndet av Eders Kungl Maj:ts kungörelse den 23 sistlidne april om förstärkningsmanskapet, samt huruvida deputerade kunde äga rätt att för dem ingå lottning, och om de utlottade kunde anses skyldiga, att genast ingå i den anbefallda extra roteringen."*

Men landshövdingen avslog den billiga begäran om bättre upplysning. Han fruktade, enligt föregivande i skrivelsen, att de på krogar och andra näringsställen skulle ge upphov till oordningar och dessutom genom ett avslag ville sätta vederbörande orosstiftare i tillfälle, "att närmare inse, hur litet avseende man fäste på deras ankomst, då de icke var kallade". Han lät vidare genom befälhavaren för den husarskvadron, som ansvarade för ordningen i Ystad denna dag och därför utsatt posteringar utefter vägarna för att hindra orosstiftare att intränga i staden, meddela drängarna, att ingen lottning skulle på stället företagas - ingen orätt vederfaras dem, om de återvända lugna. De åtlydde visserligen uppmaningen, ehuru icke utan bitterhet i sinnena mot överheten, och man blir verkligen förvånad, att en landshövding visar så lite intresse för den allmänna ordningen, att han icke vid lämpligt tillfälle med goda ord och föreställningar söker komma i personlig beröring med de missnöjda. Det borde helt enkelt ha varit hans plikt.

Nu avlöpte mötet i Ystad förhållandevis lugnt, även om den inkallade militären gav det en krigisk prägel, men vida värre gick det på andra håll. Allmogen var så upprörd och förbittrad över herrarnas och framför allt frälseinspektorens framfart, att man verkligen icke utan anledning kunde frukta det värsta. I Löddeå, nära Löddeköpinge by, hade sålunda några år före denna händelse kommit till sammanstötning med myndigheterna. En tvist hade uppstått om färjan över ån. Därvid blev en frälseinspektör överfallen och farkosten tagen. Men Toll skickade ut en avdelning av Mörnarska husarerna att hjälpa fogden. Den andra parten tutade i de stora byahornen för att därigenom samla förstärkning från grannbyarna. Men husarerna skingrade skaran.

Med enskiftet, sprängdes de stora, nära varandra liggande byalagen. Böndernas byahorn och budkavlar förlorade därmed till stor del sin mera stridbara uppgift. Men de framtogs igen, för sista gången kan man säga, 1811 kallade till samling mot herrenämnens anslag, ty det var den gamla berättigade misstron, som gick igen. "Det gamla aggetöver seklets ofrihet blossade upp särskilt över hela den del av Skåne, som kan kallas herrgårdsbygden", säger Cecilia Bååth-Holmberg.

Här och var började man i tysthet hålla folkmöten - på Allerums fäbod, på Tunabergs backe, på Rynge gårds ängar osv - och det var drängarna, själva utlottningsföremålen som var verksamast. De tutade i byahornen, de ilade bygderna runt med budkavle och förkunnade, att en var dräng och bonde måste

sluta sig till dem; för dem, som ej lydde meningen gällde det liv och lem.

I Luggude blossade plötsligt upprorslågan upp. Men man ämnade gå fredligt tillväga. En ung bonde, Ola Persson i Esperöd, utvaldes vid en stormig stämma i Väsby att, såsom målsman för den församlade menigheten och Luggude härads samtliga socknar, framföra till landshövdingen greve von Rosen, begäran att befrias från utskrivning, till dess roteringen först blivit verkställd. Han åtföljdes på sin färd av en stor skara allmoge. Men de möttes av ryttare, som redan från början intog en hotfull hållning. Endast med möda lyckades Ola Persson utverka tillstånd att få komma in till staden för att till landshövdingen framlämna en skrivelse, som var av följande lydelse:

"Långt ifrån att vår tanke eller avsikt någonsin varken varit eller blir att på något sätt vilja fråndraga oss det behöriga deltagande uti att främja fosterlandets räddning och uppkomst, är vår allerödmjukaste anhållan blott denna, att Eders Höggrevliga Nåde tacktes nådgunstligt bespara vårt unga blod intill dess den redan bestämda krigsmakten fått gjort sitt bästa. Därefter vill vi redligt och glade ådagalägga nogsamt, att det unga blod, som spritter i våra ådror, är likaså svenskt som i Stenbocks dagar. Gud give att vår oförliknelige kronprins ägde nu så visst Stenbockar nog som av vår lilla svenska trupp visst icke skulle fela gedapåge, de där, visligen använde och rätt anförde, ingalunda skulle bäva att se den modiga fienden i synen mer än engång - men skulle dock vi öövade nu komma att bli de första att utdraga mot övade härar, så måste vi alla stupa utan nytta Guds milda hand befrämja kronprinsens alla visa avsikter, dess vilja vi tappert och villigt och troget understödja framdeles, allenast vi icke må komma att varken nu eller framdeles sucka över förtryck eller våld eller annat. Vårt unga blod är alltför dyrbart att spilla, men ingalunda för gott att våga att uppoffra, då yttersta nöden fordrar. Just då är det vi samfällt skola så villigt som vanligt fäkta för fosterlandet, för en älskad kronprins verkliga fördelar och heder och ädla avsikter.

Men ännu hyser vi alla den oförgripliga tanke, att, så länge den av Kungl Maj:t allernådigst förordnade roteringen icke kommit till verkställighet, så länge änne ett här i landet exercerat manskap finnes ännu overksamt onyttigt, så borde vi ingalunda utfordras på sätt nu påsyftas. Tit. värde nu i nåder på det ömmaste detta lands plantskole, intill dess nöden trycker som hårdast.

Spara oss ynglingar från att varken nu undergå den omtalade lottningen eller snart komma att se oss nödtvungna bli de först drabbade emot en fullkomligen exercerad fiende, så skall vi när vår stund är kommen, visa oss i allt tappra, muntra, nyttiga"

"På samma fält", säger Crusenstolpe, "där hundra år förut fältherren Magnus Stenbock i spetsen för nyligen i vapen inövade skånska bondpojkar besegrade och ur landet bortjagade rikets fiender, hade nu blomman av segervinnarnas efterkommande skånska allmogens söner, lägrat sig flockvis i närheten av Helsingborg, de från Kullen blåklädda, alla åt Allerumsvägen, de övriga med vitgrå tröjor, längre nedåt Fredriksdal. Man läste på dessa unga pannor bekymmer, men också mod och beslutsamhet. Det fattade blott en ny Stenbock för att se fädernas bedrift förnyad, om det gällt men denne Stenbock fattades verkligen."

Det hade naturligtvis, om myndigheterna betrakta de missnöjda vid Helsingborg som människor, varit högst angeläget, att samma varsamhet iakttagits som förnuftet fordrade, men istället lär militären uppträtt synnerligen provocerande, som var att vänta i Skåne, och dessutom var Ola Perssons kvarhållande i staden mycket oklokt.

Den utmärkte läkaren och frisinade politikern professor Munck af Rosenschöld, som då var brunsläkare vid Ramlösa, for ut till allmogelägrat och uppläste kronprinsens tal till värmdeborna, för att därmed klargöra avsikterna på högsta ort. Han varnade för den landsfaderliga agan. Men alla svarade, att ingen hade ont i sinnet, och trodde därför, att ingenting ont skulle vederfaras dem. De talade, säger Munck af Rosenschöld, med djup rörelse om lantvärnets hemska öde - med ett vemod som krävde mer deltagande än höghod. Särskilt hade den del av lantvärdet, där ibland också skåningarna,

som återkom till Karlskrona, nästan mangrant gått under, och man må därför icke undra på deras billiga farnågor. Det var en ädel fostbrödrakänsla, som förestavade deras förklaring, säger nyss citerade författare: "Vi vilja gå alla eller ingen". Det var en aktningsvärd känsla av människovärde, att de satte sig emot utskrivning genom lottnings. I likhet med Gotlands allmoge, förklarade alla med en mun, att genast låta mangrant inöva sig i vapen, där- under själva kläda och föda sig, för att försvara riket mot fientliga anfall, men med villkor att de ej skulle tagas ur landet, och att roteringsmanskabet först skulle sättas upp. De fruktade nämligen, att de oroterade hemmans- ägarna ville alldeles undandraga sig roteringen eller också utgöra den genom förstärkningsmanskabet. "Och huru besvarades detta fosterländska tillbud nu?" frågar Crusenstolpe, som icke var någon vän av kronprinsen och hans politik. "Därmed att Karl Johans befälhavande officer hånande till- bjöd 'att ge vardera tio riksdaler banco i värvning för det de hade så stor håg för krigstjänsten'. Därmed att Karl XIII landsfaderligen följande be- seglade de i blinken kvävda oroligheterna med bilor, spö, fästningar samt vatten och bröd. Och det djärvaste uttryck ynglingarna här fällde, när de hotades med nedhuggning, var: 'Det är så gott att dö först som sist!' Och Gud vet, om de hade just så alldeles orätt!"

De lyssnade icke ovilligt till Munck af Rosenschölds uppmaningar att åtskiljas. Flera slog in på hemvägen, medan de övriga ville invänta sina till Helsingborg utskickade ombud. Men under tiden begynte husarerna att lömskt rycka fram längre utefter Allerums eller Kullavägen, där några hopar stod vid en grind nära holländska väderkvarnen. Ingen misstänkte emellertid något överfall, då allt gått lugnt och fredligt tillväga. Inte ens vägfarande hade ofredats. Men Munck af Rosenschöld och hans säll- skap anade avsikterna och anmodade ivrigt folket att draga bort. Efter hand inkom också de inväntade utskickade, och endast ett 50-tal kulladrängar kvarstannade, somliga för att invänta Ola Persson, som kvarhölls; andra bad kommandanten i Helsingborg om lov att i enskilda ärenden besöka staden, vartill han gav löfte, om de gick några i stöten. De svarade, att så snart samtliga deras utskickade anlät, skulle de genast åtskiljas. En kornett fick på kommandantens befallning åtfölja ett par av dem för att uppsöka de väntade.

Nu minskades flocken undan för undan, så att flera bland åskådarna icke tyckte det var värt att kvarstanna längre, emedan den väntande bataljen ute- blev, och flera stadsbor gick hem under den övertygelsen, att det fanns fler ryfikna på platsen än upproriska. Bakom och på gärdesgården bredvid en grind hade allmogens ynglingar och åtskilliga åskådare ställt sig till ett antal av över trettio. De hade ännu icke fått mottaga någon uppmaning från militären att skingra sig.

Sådan var ställningen, medan rådälägningsen pågick i Helsingborg mellan vederbörande om förstärkningsmanskabets utgörande, och kanhända även någon uppmärksamhet riktades åt bonddrängarnas närvaro i utkanterna. Man ville gärna bli av med dem, men hur skulle man gå till väga, för att icke förlora något av värdigheten? I staden vistades för tillfället befälhavaren för kust- armén, fältmarskalken von Essen, Landshövding von Rosen och måhända även hovkanslern Wetterstedt, som drack brunn vid Ramlösa, men ingendera tycks ha gjort något för att stilla allmogens oro.

Nu kom emellertid den till staden utskickade kornetten tillbaka i sporr- sträck. Han, som förut givit tydliga bevis för sin fiendskap till allmogen, ställde omedelbart vid framkomsten sitt tal till de få kvarvarande kulla- drängarna, sägande att han hade befallning meddela, att deras utskickade var häktad, och att om de ej genast skildes, skulle det brukas våld. Seder- mera lär ha bevisats, att denna upphetsade utlåtelse var oriktig, men då kommandanten hörde detta, ryckte han glad fram till grinden med första avd- elningen av husarerna och upprepade uppmaningen.

- Varför ska vi låta fösa bort oss som boskap, bröder? yttrade en bon- dräng med klagande tonfall vid dessa ord. Vi gör ju ej annat än står på svensk jord.

Men talet var uppstudsigt - anföraren kommanderade chock. De blodtörstiga

husarerna, mestadels sammanrafsat folk av flera nationer, ryckte in så hastigt på allmogen, att det icke blev tid att självmant åtskiljas eller springa undan. De förföljdes av de ridande vildarna efter vägar och stigar, och även sådana, som redan förut varit ett gott stycke på hemvägen, upphanns och misshandlades. De drängar, som nyss uppkommit från nedre delen av fältet, skyndade tillbaka över gårdesgården, men blev i sitt lopp hindrade av den övriga fördelningens husarer.

- Hugg duktigt på gossar, uppmuntrade en underbefälhavare, och med fördubblad iver förföljdes de flyende. Åtskilliga blev sårade, andra lyckades komma undan, därför att fältet var tuvigt, så att ryttarna hade svårt att komma fram.

"Vi vilja", säger Crusenstolpe, "kalla denna seger 1811 över landsmän: segern vid Ringstorp, till skillnad från andra vid Helsingborg, som läsaren nog samt känner att skåningarna där tillkämpade sig 1710 över Sveriges dåvarande fiender."

Sådant var i stora drag förloppet av denna sorgliga beryktade batalj, som blev grundorsaken till den strax efteråt följande stora allmogeslakten vid Klågerup, "slaget vid Klågerup". som åtskilliga historiker hånande uttrycker sig. I rapporten till konungen uttrycker landshövning von Rosen sitt stora missnöje och han anför:

"huru i synnerhet drängarna inom de så kallade kullasocknarna av Luggude härad haft för avsikt, att liksom vid sammanträdet i Ystad, varom jag lämnat underdånig berättelse, tämligen mangrant i Helsingborg sig inställa; varför jag med den därtill mig lämnade rättighet genom där förlagda och till förstärkning ditkommenderade husarer, till förkommande av buller och oordningar inom staden förhindrat den samling av flera hundra drängar, som genom budskickningen sig församlat och dit begivit, att i staden inkomma under överläggningen med häradets deputerade förhades, efter vilkens slut jag icke allenast låtit militärbefälhavaren på stället, ryttmästaren Geijer, med all foglighet föreställa de tillstädeskomna drängarna, att genast till sina hemorter återvända och skingras, utan att deputerade för socknarna fått tillsägelse att underrätta dem om påföljderna, i händelse de icke genast hörsammade befallningar i detta hänseende, de flesta, utom Väsby sockens drängar, begav sig på hemvägen; men av den anledning, att jag funnit mig föranlåten låta arrestera denna sockens deputerad, Ola Persson i Esperöd, i anseende till dess sturska och mindre tillständiga uppförande vid sammanträdet, att de icke återgick, innan denne fick dem åtfölja, varför ryttmästaren Geijer i följd av min tillsägelse, då den givna befallning icke genast åtlyddes, lät gripa en av de drängar, som framträdde och sig utmärkte, samt genom påridning skingrat helt och hållet dem, som kvarstannat, och varvid åtskilliga, dock lindrigt, skadats. Till avvärande av vidare uppträden, som härav kunde bliva följden, har Hans Excellensen Toll i anledning av min begäran beordrat en kommendering av 100 man med nödigt befäl av Eders Kungl Maj:ts värvade regementen att avgå till Kullen, och där uti Väsby socken inkvarteras."*

Efter uppträdet vid Helsingborg följde snart en ganska uppmärksam rättegång vid Luggude häradsrätt. Häktade var då endast två personer, ovannämnde Ola Persson i Esperöd och husmannen Jon Larsson från Tappehusen i Jonstorps socken; den sistnämnde var den ende, som vid militärens angrepp vid Ringstorp blivit tillfångatagen. Båda fördes från Landskrona slott till Helsingborg, där urtima ting hölls på rådhuset. Ola Persson, som tydligen ville förbättra sina utsikter, meddelade därunder, att han icke författat den brottsliga skriften; den hade överlämnats till honom vid sockenåboarnas möte, försedd med de flesta Luggude socknars namn. På grund av denna bekännelse indrogs allt flera personer i målet, och några rättegångsdagar därefter upptäcktes författaren, e o regementspastorn magister Petrus Timelin, en 52 år gammal prästman, som sedan länge frångått ämbetet och bosatt sig på gården Gunnarlunda i Allerums socken. Han var känd för

för sina ytterligt avancerade radikala åsikter, och hölls därför av de bestämmande i samhället för att vara galen.

Timelin erkände vid förhör utan allt förbehåll författarskapet och blev omedelbart häktad såsom politisk förbrytare. Han förklarade, att skriften flutit ur hans penna på anhängan av ortens bevaringskyldiga ungdom, av vilken han genom ombud mottagit uppvaktning med yttrande, att förordningen om förstärkningmanskapet var ett påhitt av herremännen för att undslippa den extra roteringen. För att lugna de upphetsade sinnen, hade han skrivit vad som begärdes. Aktor i målet, landsfiskal Rundqvist, åberopade mot Timelin 6 kapitlet, 5 § i missgärningsbalken och yrkade landsflyktsstraff för honom samt straff för Ola Persson enligt 6 kapitlet, 2 § i missgärningsbalken och mot alla de övriga smärre straff efter varierande skala, men under uttalande av den önskan, att "nåd måtte gå före rätt". Häradsrätten remitterade målet till den division av Göta hovrätt, som nedrest till Skåne för att avkunna domarna. Timelin inhöstade ett års fästning, som även vederbörligen avtjäntes.

Men myndigheternas bryska och oförstående uppträdande - för att åter ingripa i händelsernas gång - fann bönderna icke fullt tillfredsställande, och de samlades därför ånyo betydligt mera desperata och pockande. Men nu hade regeringen, naturligtvis uppeggade av kronprinsen, som såg sina nyförvärvade rättigheter hotade, blivit uppskrämd på allvar. Till de skånska godsägarnas lättnad, anförtroddes därför högsta ledningen av Skånes polisväsen åt Toll, och han gav ögonblickligen order, att bondhoparna skulle skingras, och förklarade Skåne i belägringstillstånd. Kring Malmö förde Generalmajoren greve Mörner befälet över trupperna, Månstorps och Haglösa skvadroner inberäknade, och från Ystad ryckte generaladjutanten von Platen ut med sina kadrer. Nu skulle Olle motas i grind. Patruller genomkorsade provinsen. Ammunition anskaffades från Kristianstad.

Men jäsningen och förbittringen bland bönderna växte jämsides med försvarsanstalterna. Det militära ingripandet hade icke lugnat deras känslor. Tvärtom. Nu var de förvissade om att myndigheterna, med regeringen (som de likväl litat på efter händelserna 1809) i spetsen, ämnade påtvinga dem nya vedervärdigheter, och skona adeln och herrarna. Beslutet blev därför att i imponerande skaror vandra omkring bland possessionaterna och avtvinga dem att genast utgöra roteringen för deras gods, dels att de själva och icke deras underlydande skulle bestå den. De kände herrarnas tillvägagångssätt av gammalt och ville därför med maktspråk göra sin röst hörd. Den lugna tonen från Helsingborgsmötet var förbytt i hot. Det berättas ännu idag ganska rafflande byhistorier om hur bonddrängarna strök omkring hoptals, plundrade och begick våldsdåd, och man har ingen anledning tvivla därpå då man av erfarenhet känner till, vad en till förtvivlan bragt folkhop kan taga sig för. Det var icke allenast adelsgodsen som hemsöktes, utan även prästerna, som på sockenstämmorna skulle verkställa ordern om indelning eller lottning, fick sitta emellan. Sålunda blev kyrkoherden i Lemmeströ överfallen och illa misshandlad. Kyrkoherden i Hyby hämtades från hemmet och fördes halvnaken till Malmö, där han ålades utverka, att några redan häktade drängar skulle utlämnas. Det gick ännu värre för de länsmän, som bönderna fick fatt i, och därom går sedan dess ganska ruskiga historier.

Man behöver knappast nämna, att ångesten var stor i de skånska städerna, där man fruktade att bondehären, som räknade 1 500 man och dagligen växte, när som helst skulle överfalla. de adliga godsägarna hade flytt till Malmö, där en militär observationsplats inrättades i kyrktornet; och härifrån trodda man sig med kikare varsna stora skaror, som var på väg mot staden. På grund härav fick även Köpenhamn extra påhälsning av vettskrända adelsjunker och deras familjer.

I Malmö liksom i Helsingborg, hade man garnisonstrupper förlagda, så att de förskrämda, om förnuftet fått råda, kunnat känna säkerhet till liv och lem, men i Lund saknade man sådant skydd. Därför fick Haglösa skvadron, "stadens invånare till stor tröst och hugsvalelse och kringliggande orter till betraktelse",* som det heter i en rapport från generaladjutanten von

Platen till excellensen Toll, order att marschera dit.

I en rapport om "träffningen" vid Lövestad, där generaladjutanten inkvarterat sin lilla av åtta man bestående trupp med stränga hotelser och absolut förbud för varenda dräng i byn att gå bort. Men det hjälpte icke. På kvällen tågade en hel flock, beväpnade med matsäckar och käppar sin väg.

"Jag hade lovat dem stryk", skriver generaladjutanten. "Alla löften är heliga. Som ännu ingen förstärkning ankommit, detacherade löjtnant Henric Rosencrantz med tvenne man som avantgarde; corps de bataille utgjordes av ryttmästare Rosencrantz, Kornett Toll och mig.

En fjärdedels mil från byn Svensbro inhämtades fienden, som genast anfölls med förmaning att ej störta sina anhöriga i olyckan och onödigt uttröttande av sina ben, då man kunde få stryk på närmare håll, reds ikull och basades på bästa vis. Flera blev liggande. Matsäckar prydde fältet, och av kombattanerna följdes med tjänliga medel till sina hemvist, sedan somliga fallit i bäcken och andra i landsvägsgröpen.

Med flit ville vi för denna gång ej befatta oss med att ta fångar, efter vår styrka ej tillät deras bevakning. Denna korrektion har haft önskad verkan; allting är tyst och lydigt".* I Lövestad hölls sedermera, efter upprorets undertryckande, ståndrätt, då exekutionen begyntes med prygel.

Man får av ovanstående en ganska klar föreställning om hur det övermodiga krigsfolket bemötte den till förtvivlan bragta allmogen. Det hörde tydligen till pjäsen, att de missnöjda skulle retas och misshandlas. Men nästa dags händelser blev betydligt allvarligare och dystare.

Nu hade den samlade bondehären beslutat, att dess första anfall - just det väntade tecknet till allmän och gemensam resning - skulle gälla Klågerups gods och slott. En mängd allmoge samlades häromkring i den vildaste sinnesstämningen, med de ursinnigaste åtbörder. Rustningen bestod av högafflar, liar, påkar jämte ett eller annat skjutvapen. Husfolkets ångest var fruktansvärd, berättas det. Inspektoren gick i den förrymde husbondens frånvaro, bävande ut till folkmassorna och frågade, vad de ville.

- Vi vill njuta lag och rätt till godo såväl som herremännen, svarades. Vi vill ej veta av något förskräckningsmanskap Vi vill inte lotta eller spela på trumma Vi vill inte vidare göra några hoverier Vi vill vara herrar själva hädanefter Nu ska vi betala Inspektorn för gammalt Hit med nycklarna till visthus och källare till att börja med.

Det berättas att de var rusiga i förväg, och nu trängde de desslikes in i visthus och källare, ytteligare stärkande modet. "Alla avgrundens hämndandar", säger Crusenstolpe, "tycks ha sluppit lösa för att på en gång vedergälla det förtryck, som Skånes arma frälsebönder i århundraden haft att uthärda av enväldiga egendoms herrar och dess tyranniska förvaltare."

Det var ingen glad dag för Inspektoren på Klågerup, och Crusenstolpe påstår, att han mer än en gång läste sitt fader vår för att beveka himlen att förskona honom från hämndens utsträckta arm. Han sökte, säger samme författare, ibland även försoning med Gud, om det var hans beslut, att hans sista timme skulle slå. Dödsångesten främspressade kallsvetten på hans panna, och frossbrytningarna skakade hans kropp. Varje blänkande liepående hans samvete om de bitande ord, varmed han brukat avspisa de upproriska böner om skonsam medfart eller understöd åt sig, hustru och barn, varje lyftad påk om de hugg och slag, han själv utdelat vid minsta ohörsamhet eller försummelse - det är Crusenstolpes vittnesbörd.

Men nu kom hjälparen i nöden: Mörnerska husarerna hade ryckt ut med förstärkning och hjälp åt det hotade Klågerup. Den lilla hjälptruppen bestod av fyra kanoner, 100 man infanteri och så många husarer, som genast kunde göras beridna, ehuru hästarna var på bete. "Det var ett besynnerligt tåg att åse", säger Christian Halling i sina Minnen. "Det öppnades med de fyra kanonerna, åtföljda av en liten servis; därefter kom husarerna, glättigt tämjande sina ovana välfödda stadsbohästar, och sist infanteriet av konungens eget värvade regemente." - Något senare på dagen anlände även Månstorps husarregemente till samma plats. "Natten var

lugn, men hemsk", tillägger samme författare.

Så småningom ordnade sig alltså slätten utanför Klågerup till ett slagfält. För sista gången lär visserligen en uppmaning ha ställts till de rusiga och uppretade flockarna att taga sitt förnuft till fånga, för att använda en upptecknares terminologi, och draga en var till sitt, men svaret blev hänskratt och speord. Då blev militären rasande och anföll. Allmogen skötte hjältemodigt sina primitiva vapen, men dukade under för övermakten.

En stor del flydde in på Klågerups gård och stängde portarna efter sig. De sprängdes med kanonskott. Därefter rusade den beväpnade styrkan in. Sabelhugg haglade, bajonetterna färgades av blod och kulor ven i luften. "Svenskt blod rann för svenska vapen på svensk jord!" utbrister Crusenstolpe, som även omtalar att allmogen blott har några liar, högafflar, en bössa och två pistoler. "De sköt till måls på dem och nedhögg dem för blott tidsfördriv", tillägger han i en anmärkning.

Man känner ej, kan aldrig bli underrättade om antalet av de offer, som bet i råset denna jämmens natt. ehuru de officiella rapporterna uppger att 30 blev på platsen skjutna eller nedhuggna, 60 sårades och flera hundra tillfångatogs. Men länge därefter kändes stanken av förmultnade lik bland Skånes höga sädesfält, att olyckliga under dess stolta rika ax sökt en tillflyktsort undan de uppretade krigarnas hämnd och hellre i tysthet förblött av redan erhållna sår, än att fruktlöst anropa ett medlidande, som för så många förbyttes i nya kulor, sabelhugg eller bajonettsting. När myndigheterna något senare skulle uppsamla likskörden, för att föranstalta dess nedgravande "på avsides ort", befanns de flesta redan i hemlighet bortförda av fränder och vänner, som icke kunde tåla det skymfliga nedmyllande, som segraren ämnade låta övergå allmogens fallna söner; och därför har man heller aldrig kunnat få någon bestämd uppgift om antalet. Myndigheterna föredrog nämligen att icke närmare efterforska hemligheten med de dödas begravning.

I Malmö hade man emellertid glädjen att få se Hampus Mörner komma intågande i tåten för sina segrande trupper med flera vagnslass förvärvat krigsbyte: Hötjugor och liar mm samt 200 fångar, fullständigt utmattade av strsapatser och brännvin, bundna tre och tre tillsamman med händerna på ryggen. De inspärrades på Malmö slott, och undan för undan inkastades nya "bovar" för att använda excellensen Tolls vackra uttryck om Skånes allmoge. "De är alla i predikament att mista knappen", tillägger han. Slutsumman inspärrade lyder på 395.

Deras behandling trotsar all beskrivning - ett värdigt motstycke har man endast från Finland 1918. Hela tiden användes hårt tvångsarbete, även för de svårt sjuka. Så stark var förbittringen att man icke skydde de grövsta våldsdåd mot de värnlösa, och ytterst tillbakafaller skulden härför på regeringen och kronprinsen. Rödsot och febrar härjade bland den sammanpackade mängden. Friska och sjuka var hopfösta om varandra. De tvingades att leva i sådan osnyggighet, att när de omsidor efter fem månaders fängelse utfördes på Malmö tong för att få sin dom, kunde den för tillfället samlade allmänheten icke nalkas dem närmare än på 50 stegs avstånd - så stinkande var den lukt de förde med sig.

I övrigt bar behandlingen prägel av den största hjärtlöshet. En fanjunkare, baron Liwen, var förordnad till vakthavande på slottet. Han var sällan nykter och fördrev ledsnaden med att spela tyrann mot de arma bönderna. Hans nöje var att tilltala dem hårt, och förspegla dem det ohyggliga straff, som väntade dem.

Justitieombudsmannen nedreste till Malmö för att övervara rannsakingen, till stor förargelse för stadens myndige borgmästare Nordlindh, som kallade honom "räven". 274 personer stod inför rätta. Slutpåståenden avgavs mot 135, av vilka 14 frikändes. Härefter övertog hovrätten arbetet: till att mista högra handen, halshuggas och steglas dömdes av densamma 20 personer, till 40 par spö och sex års fästning 43, somliga därjämte till 28 dagars vatten och bröd, till 40 par spö enbart 31. De övriga erhöll mindre straff av vatten och bröd eller spö. De flesta av dem, som ej dömts till stegel och hjul, skulle därjämte undergå lottnings, som de så mycket spjärnat emot, och därför fick armén mer än ett offer, som förut piskats. Dödsstraff under-

gick sedermera endast tre. Så ansåg sig myndigheter och stormän kunna behandla svenska medborgare av allmogestam vid 1800-talets början - och för övrigt skall vi femtio år längre fram få se liknande tilldragelser, ehuru icke fullt så bryska.

Men Karl Johans krona var räddad. Han hade misstänkt gustavianskt intrigspel bakom resningen. Man ämnade återförvärva tronen åt Gustav IV Adolfs son, prins Gustav, trodde han, och ingen tog honom ur villfarelsen. De skånska jordmagnaterna ville med lagens hjälp tvinga sina underlydande tillbaka i de sociala bojorna - och de lyckades också i sitt syftemål med Tolls hjälp.

Hans sista stordåd.

Källor:

C Georg Starbäck: Berättelser ur svenska historien. (Forts. av P O Bäckström)
 - Schinkel-Bergman: Historiska anteckningar. - M J Crusenstolpe: Carl Johan och svenskarne. - Hans Gabriel Trolle-Wachtmeister: Anteckningar och minnen.
 - Christian Halling: Minnen. - E M Arndt: Skildringar ur svenska historien under Gustav III och Gustav IV Adolf. -
 Riksdagsprotokoll. - Svea och Göta hovrätters protokoll. - Post och Inrikes Tidningar. - Landshövdingarnas och prästerskapets skrivelser i Riksarkivet m fl.

Allmogeresningen var nedslagen. Adels jordägarvälde var intakt, men när det gäller förstärkningsmanskaper, den direkt tändande gnistan, vann dock bönderna sluttronden. Vid riksdagen 1812 annullerades nämligen ordern om uttagning av förstärkningsmanskaper. Istället infördes den s k beväringen och därmed lades grunden till den allmänna värnplikten.

XIX.

PROFESSOR MUNCK AF ROSENSCHÖLDS BERÄT- TELSE OM UPPLOPPEN I SKÅNE 1811.

Utdrag af Protokollet, hållet hos
Luggudde Hérads Urtima Tings-
Rätt i Helsingborgs Stad, år
1811, uti undersökningen öfver
åtskilliges af Allmogen i orten
olagliga förfarande, i afseende
på verkställigheten af Kongl.
Maj:ts nådiga Kungörelse den
28 April samma år, angående
Förstärknings-manskapets utgö-
rande.

— — — — —
Den 26 Juli.
— — — — —

Herr Aktor, som hade såsom vittne emot samtelige
tilltalade inkallat Herr Professorn vid Lunds Akademi,
Doktor Eberhard Zacharias Munck af Rosenschöld, hvil-
ken nu äfven sig infann, anhöll nu om dess edeliga hö-
rande; och som jäf emot Herr Professorn, på tillfrågan
åt de tilltalade, icke var att anföra, eller annars kunde
utrönas, så framstod bemälde Herr Professorn och med
tu finger å bok, efter förestafning, lifligen aflade vittnes-
eden; på grund hvaraf Herr Professorn ock gjorde föl-
jande berättelse, dictando:

»Kallad såsom vittne i afseende på det uppträde,
som den 10 sistl. Juni å Ringstorp vid Helsingborg före-

föll, då Deputerade voro der församlade rörande Förstärkningsmanskapets utgörande, får jag lemna följande upplysning, och så fullständig som jag, så lång tid efter händelsen, är i stånd till.

»Flere veckor före uppträdet den 10 sistl. Juni vid Helsingborg, berättade mig en bonddräng från Vestra Ramlösa, som skjutsade mig, att drängarne i hans trakt ämnade erbjuda sig att mangrannt låta inöfva sig i vapen, till rikets försvar, i stället för att lotta till förstärkningsmanskapets utgörande. Jag kunde icke upptäcka minsta afsigt att göra detta erbjudande med våld, till ett påstående, och jag hvarken till- eller afstyrkte ett sådant förslag. Jag hade sjelf börjat diskursen i detta ämne, med att söka betaga honom farhågan för förra landtvärnets elaka behandling, hvilken jag af flera skäl förklarade nu mera icke kunde inträffa. Jag har nästan aldrig försummat något tillfälle att meddela denna min öfvertygelse åt allmogen. — Den 9 sistl. Juni kom jag till Helsingborg. Man omtalade, att Luggude härads drängar väntades morgonen efter till Helsingborg, för att vid det der beordrade sammanträdet af deputerade protestera emot utskrifningen genom lottning. Jag väntade så mycket mindre häraf något upptråde, som jag visste, att Kongl. Förordningen dess angående icke blott tillät utan föredrog lejning. Morgonen derpå underrättades jag, att drängarne redan anländt till höjderna af Helsingborg, men utan någon slags beväpning; att de väl försökt att ingå i Helsingborg, men alls icke att intränga (Nb. rapporten i Inr. Tidn. nyttjar ordet intränga), då de af militären blifvit afviste. Ungefär kl. 8 om morgonen träffade jag par hazard, blott sjelf halfklädd, uti förstugan af det hus, der jag hade mitt logis, Herr Landshöfdingen Grefve Rosen, med Ryttmästaren och Riddaren

Geijer, nedkommande från Hans Excellence Grefve Essen, boende i samma hus. Landshöfdingen började diskursen om dagens angelägenheter, och jag tog mig friheten tillstyrka, att då Landshöfdingen icke sjelf ville tala med de församlade, låta Ryttmästaren Geijer, som redan haft samtal med dem, uppläsa för dem Kronprinsens Tal till Vermdöboarne, tryckt i Inrikes Tidningen. Som Landshöfdingen ej bestämdt svarade härtill, skaffade jag mig sjelf ett exemplar af detta Tal och skyndade ut till menigheten. Jag fann den samlad, obeväpnad, icke i en enda skock, utan i flera afdelningar; dock de från Kullen blåklädda, alla åt Allerumsvägen, de öfrige med hvitgrå tröjor, längre nedåt Fredriksdal. De stodo alla på samma fält, der deras förfäder 100 år förut, efter en kort tids inöfning i vapen, under en Stenbock slagit Danskarne och frälsat riket från det värsta af allt, ett utländskt ok. Öfvertygad, att denna allmoge icke vanslägtats, hoppades jag, förmodligen känd af flera af dem, kunna som enskild man öfvertyga dem om faran och olagligheten af deras sammanskockning, och nödvändigheten att genast åtskilja sig. Jag bedrog mig ock icke alldeles i detta hopp, ty långt innan slutligen inhuggning på de öfverblifne skedde, hade de flesta åtskiljts. Jag föreställde dem först nödvändigheten att åtskilja sig, dels för framtida svåra följder genom lagens åtgärd, dels för faran att nu genast bli nedhuggna. De svarade, att de intet ondt hade i sinnet, och trodde derföre, att intet ondt kunde vederfaras dem. Jag sökte öfvertyga dem, att om ock deras afsigter voro goda, var dock det sätt, de valt att yttra dem, olagligt och i lagen med svårt straff belagdt, att om de nu åtskiljde sig godvilligt, kunde de både hoppas nåd för det brottsliga i denna sammankomst och att afseende kunde göras på deras anligganden, om dessa

voro billiga; men att, om de envist qvarblefvo, kunde de blifva hos Regeringen anskrifne som farlige upprorsmän, hvilkas rättigheter snarare förtjente minskas än bibehållas. De sade sig hafva samlat blott för att få tala med Landshöfdingen, om att slippa lottning, och i stället erbjuda sig att, likt Gottlands allmoge, mangrannt låta exercera sig, derunder sjelfva kläda och föda sig, för att försvara riket mot fiendtligt anfall, men med vilkor, att de ej skulle tagas ur landet, och att roteringsmanskapet först skulle uppsättas, emedan de fruktade, att de oroterade hemmansegarne ville alldeles undandraga sig roteringen eller ock af förstärkningsmanskapet utgöra den. En annan klagade öfver, att det unga oexercerade manskapet uttagits under sista kriget, och de i fredstider lönade exercerade trupper blifvit hemma. Jag försäkrade dem, att roteringen komme ofördröjligen att uppsättas; att, fastän de nu utskrefvos, var det ej säkert, att de genast skulle uttagas, mycket mindre kunde deras mangranna beväpning behövas; vidare, att om de reguliera trupperne ej qvarlemnats under sista kriget att försvara Skåne, hade allmogen förlorat merå af fiendens infall, än genom landtvärnets uttagande, och att de hade af nuvarande regering allt att hoppas, då de haft af den förra, under Gustaf Adolf, allt att frukta, i krigets angelägenheter. Allmän fann jag hos dem den misstanken, att vid sammanträdet i Helsingborg af deputerade den dagen, skulle öfverläggas ej blott om lottningen, utan den ock verkställas, samt att de utskrifne genast skulle uttagas och föras i kriget. Men den allmännaste känslan, som ytrade sig hos dem och ibland förledde dem till förtvivlans språk, hvilket jag dock aldrig hörde vanhelgas af ovett, ännu mindre af skällsord, (i dagrapporten beskyllas de för ovett och skällsord) var fruktan för det rysliga öde, som

öfvergick sista landtvärnet, och nästan mangrannt. det, som kom till Carlskrona, dit just denna orts landtvärn varit skickadt, och hvarifrån knappt så många återkommo, att de kunde hemföra beskrifning om de öfrigas oerhörda elände, frambragt af brist på de oundgängligaste, ehuru oftast lättaste ekonomiska och medicinal-anstalter, och som ej en gång gaf dem tid att på ärens bana finna döden. Denna farhåga trodde jag mig bäst kunna betaga dem genom att för dem uppläsa Kronprinsens Tal till Vermdöboarne. Jag hann för särskilda flockar af dem uppläsa det 2:ne gånger, innan Ryttmästar Geijer kom och det för dem uppläste. Flere gånger repeterade jag för dem de strofer deraf, som så kraftfullt varna den olydige för lagens näpst, men också lofva de utskrifne den ömmaste behandling, således motsatt den af förra landtvärnet. Jag sade dem ock, att vår Kronprins sjelf varit soldat och således bäst känner en soldats behof; att H. K. H. blifvit af allmogens egna Fullmäktige, så väl som af alla Riksstånden, vid Riksdagen vald till Thronföljare, icke blott för det han var en af världens största generaler, utan ock för det våra fångna landsmän haft tillfälle förvissa sig om dess ömma omsorg om trupperna under dess befäl, och sin nitälskan för en lagbunden frihet. Jag sade dem, att om de trodde sig lida orätt, kunde de med all säkerhet genom deputerade vända sig till Regenten sjelf, som kunde besluta, hvad Landshöfdingen kanhända ej hade rättighet till. Hvad jag med flere af mina bekanta, såsom Vice Häradshöfding Grensman, Tullförvaltar Cöster, Assessor Cöster, Professor Liljewalch m. fl., men förnämligast Kronobefallningsmannen i orten, Konduktör Lundberg, således för dem enskildt talade, men isynnerhet uppläsandet af Kronprinsens tal, hade den verkan, att en stor del åtskiljde sig och begåfvo sig på hemvägen,

äfven innan de deputerade från sammanträdet i Helsingborg återkommo, och de öfrige sade sig blott vänta på sina deputerade, för att göra detsamma.»

Hr Professor Rosenschöld förmådde icke, i anseende till åkomsten fluss i ena ögat och starkt solsken i sessionsrummet, utan gardiner, med fönster på båda sidor, nu mera diktera af sitt medhafvande koncept; och uppsköts alltså denna ransakning, så väl som fortsättningen af detta vittnesförhör, till i morgon Lördagen den 27:de dennes kl. 2 e. m., då Herr Professor Rosenschöld bör sig här åter infinna. — — — — —

Lördagen den 27 Juli.

Sedan de tilltalade, som förliden gårdag här tillstädes varit, sig infunnit, jemte det arrestanterne från deras förvaringsrum upphemtades, fortsatte, i deras och Hr Aktors närvaro, Herr Professor Rosenschöld sin vittnesberättelse sålunda, nemligen:

»Jag ansåg derföre allt uppträde omöjligt, och återvände till Helsingborg. Straxt efter såg jag de deputerade nedkomma från Rådhuset, der sammanträdet varit. Jag bad dem skynda ut till folkhopen, emedan ännu en del väntade på deras ankomst, för att gå hem; men ett par af dem sade sig hafva ärenden i staden att först uträtta. Jag skyndade mig åter ut, fann, att hussarerna ryckt längre fram åt Allerums- eller Kullavägen, och en del allmoge stå vid en grind nära Draguns eller Holländska väderqvarnen. Jag sade åt dem och Ryttmästar Geijer, att jag sett deras deputerade vara på vägen åter, men att jag gått en kortare väg. Småningom ankommo de deputerade; men ändå qvarblefvo omkring 50 af Kulladrängarne, af hvilka en del sade sig vänta på sin deputerade Ola Pehrsson, en annan del både Ryttmästar Geijer om lof att sedan få i enskilda

ärender gå in i staden, hvilket han lofvade dem, med förbehåll att gå några få i sonder. De sade honom, att de skulle åtskiljas, så snart nämnde deputerad hann utkomma, hvarpå han ännu ytterligare visade dem den foglighet och befallde 2 af dem åtfölja Kornetten Grefve Bark till Helsingborg, för att uppsöka Ola Pehrsson och ledsaga honom till dem. Under denna mellantid af ungefär en halftimme minskades flocken ännu något, så att jag, Baron Fred. Stjernblad m. fl. sade det ej vara värdt för oss stanna längre qvar, emedan allt var förbi, och flere stadsboer gingo hem, i den öfvertygelsen. Der syn- tes nästan flere spektatörer än sammanskockade drängar. Kort innan Grefve Bark kom tillbaka, uppkommo från den del af fältet vid Fredriksdal, der en hop drängar, klädda i hvitgrå tröjor, varit församlade, men ock åtskiljts, isynnerhet på f. d. Riksdagsmannen Knut Pehrsson's öfvertalande, först en flock af 7 å 8 drängar, och straxt derefter en lika stor: och ställde sig, jemte andra åskådare, bakom och på gärdesgården bredvid nämnde grind; dessa hade icke hunnit erhålla någon anmaning att åtskiljas, när äntligen Grefve Bark återkom. Han vände sig direkte till de få öfverblifne Kulladrängarne vid grinden, icke 50 och jag vågar ej säga dem varit öfver 30 till antalet; han sade sig hafva ordres förkunna dem, att deras deputerade Ola Pehrsson var arresterad, och att, om de ej skiljdes åt genast, skulle de dertill med våld tvingas. Precisa orden härvid minns jag icke. Så snart Ryttmästaren Geijer hörde detta, ryckte han genast fram till grinden med första afdelningen af Hussarerna, och då, efter hans anmaning, de nekade att åtskilja sig, redo genast in på dem, och så hastigt efter anmaningen, att det ej var mera tid för dem att sjelfmant åtskiljas eller springa undan, helst hussarerna för-

följde dem ett långt stycke, äfven dem, som redan förut begifvit sig på hemvägen. De drängar, som nyss från nedra fältet uppkommit, skyndade sig öfver gärdesgården samma väg de kommit, men blefvo i sitt lopp hindrade af de öfriga detachementen hussarer, och hela styrkan af dessa, ungefär emellan 90 à 100 man, uppmuntrade, som jag tydligen hörde, af en underbefälhafvare att hugga duktigt på, förföljde de flyktande bönderna, af hvilka en del blesserades, en del räddade sig medelst det tufviga fältet och den nästgränsande skogen, samt att de kastade sig på marken. Blott en af dem togs till fånga, som jag såg öfver näsan huggen, och hvilken jag tyckte, ehuru jag det ej på ed kan säga, var densamme, som jag förut hört tillsäga de andra vid grinden att ej åtskilja sig, då de, som orden föllo, ej gjorde annat, än stå på Svensk jord, men väl densamme, som nu af Domstolen mig förrevisas och är häktade Jon Andersson. Jag såg icke någon bonde göra motstånd. Väl ropade någon, att Place-majoren Kapten Segebaden blifvit slagen af hästen, emedan man såg dess häst springa lös omkring; men jag har ej hört, att det skett genom böndernas åtgärd. Så länge jag var ute på Ringstorp, rådde en ovanligt allmän tystnad och stillhet bland en så stor folkmängd. Äfven då flere på en gång, fast ej högljudt, talade till Ryttmästar Geijer, tego de straxt alla, när han ropade: »tyst!» Icke heller hörde jag ett enda skällsord eller ovettigt uttryck af dem, icke en gång när deras tillbud, att genast mangrannt låta exercera sig, besvarades med tillbudet att ge hvar-dera 10 R:dr B:co i värfsning, för det de hade så stor håg för krigstjensten; icke heller hörde jag dem tillerkänna sig pröfningen, då de skulle tagas ut. Högst 3 à 4 af dem hörde jag tala i en stursk eller trotsande ton, men utan oljud eller minsta ovett. Det djerfvaste uttryck

jag hörde var af en, som, när de hotades med nedhuggning, sade: »*Det är så godt att dö först som sist.*» Deremot beklagade sig flere i en sorglig ton öfver sina likars grymma öde i Carlskrona sista kriget. En af dem sade sig hafva mist två bröder der, inom få månader, att han sjelf var sista sonen af ålderstigna föräldrar, som skulle dö af sorg, om de ock förlorade honom. Ingen åbo fann jag närvarande, men väl en och annan torpare, som sade sig ej veta, om de från utskrifningen voro befriade. Äfven fann jag af de frågor, som ställdes på mig, en förundransvärd okunnighet om Förordningens, angående förstärkningsmanskapet, mening och afsigt. Man frågade mig, om de utskrifne skulle blifva soldater för all sin lifstid och värfvade soldater, som i Skåne? om de ej fin-ge leja, utan skulle lotta? om icke den uppskjutna rote-ringen skulle tagas af förstärkningsmanskapet och antalet af detta ersättas med ny utskrifning? En trodde sista Förordningen icke vara Konungens bud, utan Presternas och Herremännens uppfinning, andra att de skulle genast uttagas och skickas utrikes. Jag bjöd till att upplysa dem om deras misstag och försäkrade dem, att vi nu hade olika styrelse emot den under förra Konungen Gustaf Adolf, och en Regent, som ej onödigtvis utkallade manskap, och då nöden var inne sörjde på allt sätt för dess behof, och delade lika öde med dem.

Slutligen får jag intyga, att Herr Rytmästar Geijer visade i det längsta största foglighet i dess ofta repeterade aumaningar till folkhopen att skiljas åt, men att jag intet ord hörde af någon befälhafvande, för att upplysa dem om deras misstag i anseende till Förordningens rätta förstånd och afsigter.

Såsom bestyrkande vittnen kan jag åberopa nästan alla de ståndspersoner, som utom mig voro ute vid upp-

trädet; såsom de förutnämnde: Baron Fr. Stjernblad, Lagman Ståble, Major Toll, Öfverstelöjtnanten och Rid-daren Björnstjerna, Kontrollör Callerholm, Handelsman Hammar, Herr Görloff, Traktör Munthe, med flera.»

Vidare, och på de frågor, som på Herr Aktors be-gäran å vittnet framställdes, svarade vittnet: att tjenstför-rättande Placemajoren Kapten B. W. von Segebaden var den, som erbjöd de församlade att emottaga värfning e-mot 10 R:dr B:co hvardera; att vittnet, som, utom hvad förrebemälde Jon Andersson angår, icke kan igenkänna eller särskildt gaf akt på någon af de sammanskockade husmän eller drängar, således icke heller kan uppgifva dem bland dem, eller den personen, hvilken, efter hvad vittnet här förut omnämnt, yttrat tvifvelsmål derom, hu-ruvida sista påbudet om förstärkningsmanskapets utgö-rande vore en Kongl. Författning, och förmenade, att samma påbud i stället vore en uppfinning af herremän och prester; att vittnet, som sjelf uppläste för de för-samlade den del af Inrikes Tidningen, som innehåller H. K. H. Kronprinsens Tal till Deputerade från Vermd-ön, i anledning af derstädes kort förut inträffade orolig-heter, dervid icke börde fällas något yttrande, som att allmogen icke brydde sig om hvad vittnet eller någon an-nan i slika saker ville dem föreläsa; utan säger vittnet, att de deråt lemnade all uppmärksamhet och bifall; och slutligen att vittnet icke har sig bekant, eller någon an-ledning att förmoda, att det uppträdde, som här vid sta-den förefallit, står i sammanhang med dem, som i trak-ten af Ystad och Malmö timat, hvarken till sammansätt-ning eller utförande; likasom vittnet icke heller eger an-ledning att tro, det främmande inflytelse egt rum på hvad här vid staden inträffat. Likväl förmodar vittnet, att e-laka rykten varit utspridda; och intressen förenade uti,

att antingen underhålla eller icke förekomma allmogens misstag, i anseende till nämnde Förordning, äfvensom ännu mera försummelse och overksamhet egt rum. Vidare att karakteren af den, ehuru olagliga, sammanskockningen vid Helsingborg var i det hela fredlig; den af sammanskockningarne på slätten i Skåne våldsam och upprorisk.

I sammanhang med detta aflagda vittnesmål började Herr Professor Rosenschöld göra någon berättelse angående förhållandet med Ola Pehrssons arrestering; men hvarvid Herr Aktor afbröt vittnet och anmärkte, att Hr Professorn icke blifvit kallad till vittne uti denna omständighet, och att upprepandet häraf blott förorsakade en onödig vidlöftighet; men då Herr Professorn häröfver begärde Domstolens utslag, och Ola Pehrsson äfven tycktes hysa den åstundan, att Herr Professorn finge sin vittnesberättelse äfven till denna del utsträcka; så fattade Urtima Tingsrätten det beslut, att det icke kan förnekas Herr Professor Rosenschöld att, såsom ett i detta mål inkalladt vittne, på sin aflagda vittnesed berätta, hvad han uti saken har sig bekant, och således äfven fullfölja sin tillämnade vittnesberättelse, angående förhållandet vid Ola Pehrssons arrestering; hvilket afsades.

I anledning af detta beslut fortsfor Herr Professor Rosenschöld i egna ord, så lydande: »Vid min återkomst från Helsingborg erfor jag, att Deputeraden Ola Pehrsson icke blifvit arresterad förr, än Grefve Bark efterfrågade honom, för att få honom ut till de öfverblifne af folksamlingen, som väntade på honom, och att han fri och ledig fått nedgå från sammanträdet angående förstärkningsmanskapets utgörande.» På fråga af Rätten i anledning af Ola Pehrsons begäran tillägger vittnet, att

denna arrestering visst icke skedde förr än en timma efter sammanträdet på Rådhuset, emedan detta sammanträde redan åtskiljts, innan vittnet sista gången utgick till folksamlingen, och ännu längre, innan Hr Greffe Bark af Hr Ryttnästar Geijer inskickades, för att afhemta Ola Pehrson.

Uppläst och vidkändt.

Flera frågor voro nu icke att framställa å detta vittne. — — — — —

Den 3 Augusti.

Uppå Herr Aktors begäran hade Domaren låtit inkalla Herr Professorn Doktor E. Z. Munck af Rosenschöld, för att ytterligare och på dess den 26 sistl. Juli härstädes uti detta mål aflagde vittnesed höras och närmare bestämma sitt uti Protocollet för den 27 uti samma månad intagne yttrande och förmodan, att *elaka rykten varit utspridda och intressen förenade uti, att antingen underhålla eller icke förekomma allmogens misstag i anseende till Kongl. Förordningen angående Förstärkningsmanskapet, äfvensom att ännu mera försummelse och overksamhet härvid egt rum.* Uti närvaro af samtliga tilltalade, som förlidne gårdagen här tillstädes varit, samt efter det de häktade, som här i staden förvaras, blifvit för Rätta ställde, gjorde Herr Professor Rosenschöld följande förklaring och tillägg i egna ord:

»De till sin afsigt elaka och till sin grund falska rykten, som utspridts förmodligen af några få missnöjda, hvilka äfven den nödvändigaste regementsförändring och den visaste regering ej kan undgå att misshaga, voro: att extra roteringsmanskapet skulle uttagas af förstärkningsmanskapet, och ny utskrifning till det förras ersättande påbjudas, eller ock alls ingen extra rotering bli af; att de, som utskrefvos, skulle genast utskickas till Frank-

rike; att de i all sin lifstid skulle bli soldater, och slutligen att vår Kronprins rest ur landet och derföre nyss passerat Helsingborg,» o. s. v. Det var de särskilda oroterade hemmansegarnes förenade intresse, att de, som till utskrifning voro förfallne, lottade och icke legde, ty då minskades för dem icke tillgången på lösdrifvare och frivillige; således var det deras gemensamma intresse, att låta allmogen vara i okunnighet eller ovisshet om sin i Förordningen förvarade rättighet, att i stället för lottning få lega; och denna okunnighet var så allmän, att jag sjelf hört den vid Klågerup kommenderande Generalen offentligen förklara, att de till utskrifning förfallne ej borde få lega, utan lotta, och de, som nekade att lotta, genast borde skjutas för pannan, samt slutligen, underrättad om Förordningens innehåll, förklarat sig ej läst eller känt denna Förordning.

Försummelse eller overksamhet vid detta tillfälle naturligtvis förmodar jag de personer gjort sig skyldige till, som haft sig af Regeringen uppdraget att för allmogen föreläsa och behörigen förklara Förordningen samt upplysa dem om sina misstag i anseende till dess mening och ändamål, äfvensom om grundlösheten af kringlöpan- de rykten; men också de, som af egendomsrätten hade en större makt och myndighet öfver sin allmoge än någon annan samt dagligt tillfälle att råka och tala vid dem.» — Och tillägger Herr Professorn, på ytterligare tillfrågan, sig icke hafva någon kunskap om, hvilken eller hvilka individer till de omnämnda elaka ryktena varit upphofsmän eller desamma utspridt; äfvensom icke heller, hvilka individer isynnerhet gjort sig skyldige till försummelse eller overksamhet i afseende på allmogens upplysande; hvarjemte Herr Professorn nu äfven yttrar: »att man af en allmän verkan kan förmoda allmän orsak,

»utan att derföre kunna *en detaille* uppgifva denna; likväl
 »lärer det ej vara obevisligt, att Förordningen angående
 »förstärkningsmanskapets utgörande ej varit på alla stäl-
 »len behörigen uppläst, mycket mindre förklarad; men
 »för närvarande är jag icke försedd med medel att be-
 »visa det, som framdeles torde bli bevisligt; lika som jag
 »icke heller kan uppgifva något visst ställe, der en sådan
 »uraktilåtenhet förevarit.» — — —

Ut supra.

Efter förordnande

Carl Öhrn.

XX.

UR EN PENSIONERAD LISTLÖPARES ANTECKNINGAR 1842. *)

»Genom det att nästan alla personer aflidit, som ha-
 de vana att leda riksdagsförhandlingarna, och att vid bör-
 jan af 1840 års riksdag icke fanns någon kraftfull och
 sansad person, som ville eller vågade fatta tömmarna samt
 åtaga sig en sådan befattning, har allt gått vind för våg.

Hos Adeln försumrades den nödiga åtgärden att
 tillse, det erfarne, redbare och kunnige personer valdes
 till elektoror och utskottsledamöter, och att icke en fak-

*) Dessa anteckningar äro af samma hand, som en uppsats med ti-
 tel: *»Afskrift af en historisk anteckning, funnen i ett sterbhus i
 Östergötland»*, tillika med åtskilliga andra så kallade historiska
 anekdoter, hvilka, under framlidne Bergsrådet Dalbergs, med fle-
 res, lånade namn, innevarande år funnit plats uti en bland huf-
 vudstadens tidningar, sannolikt för att pröfva den läsande all-
 mänhetens godtrogenhet eller tålmod.

